№ 68 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 29

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏԻ 29 № 68

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԱՆՆԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ

մահվան եօթերորդ օրը, հինգշաբթի, մարտի 30-ին, Ջգրաշէնի ս. Աւետեաց եկեղեցում կը կատարվի պատարագ և հոգեհանգիստ, որի մասին յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին վաղաժամ հանգուցեալի վշտացեալ մայր Նազլու Դօլուխանեանցը իր որդու և դուստրների հետ։ Պատարագի սկիզբն է ցերեկվայ 10 և կէս ժամին

1—2

ԱՆՆԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ

մահվան եօթերորդ օրը, հինգշաբթի, մարտի 30-ին, Ջգրաշէնի ս. Աւետեաց եկեղեցում կը կատարվի պատարագ և հոգեհանգիստ, որի մասին յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին վաղաժամ հանգուցեալի վշտացեալ քոյր Նազիժդա և փեսայ Առաքել Վարդապետեանցները, և հանգուցեալի որբացած որդիք Սարգիս և Միքայէլ Դաւիթեանցները։ Պատարագի սկիզբն է ցերեկվայ 10 և կէս ժամին

1—2

Պատիւ ունիմ ընդհանուր ուշադրութեան հասցնել, որ մարտի 28-ից բացվում է

ՅԱՏՈՒԿ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ

ԿՕԼԲԱՍԻ ԽԱՆՈՒԹ

Գօլօվինսկի Պրօսպեկտի վրա, տուն № 10, Կրուժօկի տան տակին

ВАРШАВСКАЯ, КОЛБАСНАЯ

WISLA

Մթերքներ ստացվում են ամեն մի ժամ սեփական արհեստանոցից և պատրաստվում են փորձառու վարպետների հսկողութեան տակ։

Ինչպէս արհեստանոցում նոյնպէս և խանութում նախատեսված են ժամանակակից առողջապահութեան բոլոր պահանջները։

Յարգանքով՝ Վարշավսկայա կօլբասնայա ՎԻՍԼԱ։ (ա օ) 2—3

ՆՈՐ ԲԱՑՎԱԾ ՀԻՒՐԱՆՈՑ

„ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼ“

Պատիւ ունիմ յայտնելու յարգելի հասարակութեանը, որ այս տարվայ մարտի 1-ից Պեսկօվսկի փողոցում, Ջիկօվանիի տանը № 15 (նախկին «Թաւրիզ» համարներ)

ԲԱՑՎԱԾ Է ՀԻՒՐԱՆՈՑ

համարներով. ունի մաքուր բուֆէտ և խոհանոց։ Համարները 50 կոպ. և աւելի։

5—5 Յարգանօք Աբէթ Ղայրիմանեանց և Միսակ Սարգսեանց

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Մշակի» № 47-ում Նիւ-Եօրկից գրած նամակում յիշված էր, որ Նիւ-Եօրկում վախճանված Գէորգ Եարալեանի ժառանգները անյայտ են, թէև «մի քանի մարդիկ ասում են, որ նա եղբօրորդիներ և քոյրեր ունի Թիֆլիսում»։

Սրանով յայտարարում եմ, որ հանգուցեալը եղբօրորդիներ չունի, և որ նրա միակ ժառանգներն են նրա քոյրը, տիկին Հէկէլ Կուլիջանեան, և միւս քրոջ, հանգուցեալ տիկին Հեղինէ Յովհաննիսեանի զաւակները, այն է՝ Հրաչեա Ոսկանեան Յովհաննիսեան, տիկին Սաթենիկ Ոսկանեան Տէր-Յակոբեան (ծնեալ Յովհաննիսեան) և տողերիս գրողը։

Աշխէն Ոսկանեան Յոփանեան

1—1

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

ԳՐԻԳՈՐԻ ԵՕՍԻՖՕՎԻՉ ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ

Խարկովի համալսարանի մանկաբարձական և գինէկօլօգիական կլինիկայի նախկին օրդինատոր (պրօֆէսօր Տօլօչինօվի) ընդունում է մանկաբարձական և կանանց հիւանդութիւններ ունեցող հիւանդներին։ Առաւօտեան 10—12 ժ. և երեկոյեան 5—7 ժամը, Գօլօվինսկի № 12, տուն Մդիվանիի, Արտիստական ընկերութեան հանդէպ։

(չ.հ.ու.) (առ) 5—10

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ընդհանուր ցաւ. Վերջին տեղեկութիւններ. Հայ պատգամաւորութիւնը Փոխարքայի մօտ. Թիֆլիսի գեներալ նահանգապետի կարգադրութիւնը. Աջարացիները Փոխարքայի մօտ. Մամուլ. Կաթողիկոսի կոնդակը. Յուսահատ դրութիւն. Տեղեկատու Զանգեզուրի. Կարմիր ուրւականը. Քաղաքային խորհրդի նիստը. Դատաստանական դահլիճից. Եղբայրասպանութիւն. Մակընթացութիւն և տեղեկութիւն. Նամակ Եկատերինօդարից. Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. Ռուսիկանական տեղեկութիւններ.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից. Նամակ Գերմանիայից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑԱՒ

I

Դժբաղդ ենք երկուսս էլ՝ թէ մենք հայերս և թէ մեր դրացի թուրքերը։

Տուժողը վերջ ի վերջոյ մենք երկու դրացիներս ենք։

Թուրքերը արդեօք կաւերեն մեր գիւղերը, թէ մենք կաւերենք նրանց գիւղերը, թէ կառավարութիւնը կը ռմբակոծէ մեր երկու ազգերի գիւղերը—հետեւանքը մի բան է. աւեր, աւեր և աւեր մեր երկրի զանազան մասերում։

Ջոհվում են մարդիկ, կորչում են հարստութիւններ, քայքայվում են տնտեսութիւններ և ամայի անապատ է կազմվում այնտեղ, ուր եռում էր կեանքը և մարդիկ փոքր ի շատէ ուղիներ էին հարթում ապագայ իրանց բարօրութեան համար։ Մարած հոգիները, կորած միլիոնները և քայքայված տնտեսութիւնները զոհաբերութիւններ չեն մի որ և է բարձր գաղափարի համար, որ մենք հաշտվէինք նրանց հետ։ Նրանք կորուստներ են, բացարձակ կորուստներ։

II

Այդ կորուստները միայն մի եզրափակութեան կարող են յանգել, այն է, որ այդպիսի կորուստներ չը պէտք է լինեն։

Անխտիր և անխնայ միմեանց հալածել, միմեանց կոտորել, միմեանց աւերել—դա մի այնպիսի խելագարութիւն է, որ միայն պատմական սև փոթորիկները կարող են առաջացնել, ահի ու սարսափի մէջ գցելով բոլորին։

Մենք հայերս մեզ մխիթարում ենք նրանով, որ մենք գիտակցում էինք այդպիսի մի գործի սարսափելի վտանգը, որ մենք ամեն կերպ խուսափում էինք յարձակումներից, բայց հանգամանքները իրանց դաւադրական դժոխային բնաւորութեամբ նրանց նետեցին հրապարակի վրա և հայերը ճակատագրական կերպով ընկան սոսկալի ժխորի մէջ։ Իրերի տրամաբանութիւնը ստեղծեց անխուսափելի դրութիւններ, որոնք և թելադրեցին այն իրականութիւնը, որ տանջանքով կրեց մեր երկիրը։

III

Մեծ էր կորուստը։

Այդ զգացին բոլորը, զգացին այն դաւադրական ոյժերը, որոնք ներգործական դեր կատարեցին, զգացին այն ամբոխային համախմբումները, որոնք կրաւորական սարկահոգութեամբ գնացին չարագործի գծած շաւիղներով։

Իսկ արդիւնքը—ընդհանուր դժբաղդութիւն։

Եթէ մեր գիւղական աշխարհը դեռ կարողանում է մի կերպ դիմանալ վրա հասած արհաւիրքներին և սարսափելի աղէտին, դա այն բանի շնորհիւ է, որ անցեալ տարի թէև թերի ու անկատար կերպով՝ դարձեալ բաւական տեղ պահպանված էր տնտեսութիւնը, կատարվել էին ցանքերը և հողագործութիւն էր արված այս տարվայ համար։

Եւ նոյն իսկ այն գիւղերից մի քանիսը, որոնք բոլորովին հիմնայատակ են արված, աւերված և նոյն իսկ չեն վերադարձել իրանց տեղերը, ցանքեր ունեն արած, որոնցից կարող կը լինէին օգտվել, եթէ ապահովութիւն տրվէր նրանց գոնէ այսուհետեւ։

IV

Այդպէս են օրինակ Բաղա, Կըրզան, Խանաւանդ, Քեանդակ և ուրիշ գիւղեր։

Աշնանից արած նրանց ցանքերը բուսել են աչքով և եթէ կարգին խնամվեն, կարող են բերք տալ գիւղացուն։

Եւ դա մի որոշ չափով ապահովութիւն կը լինէր այդ գիւղերի բնակիչների համար։

Բայց կան գիւղեր, որոնք նոյն իսկ անցեալ տարի աշնանը անկարող եղան հաւաքել անցեալ տարվայ հունձը և չարին նոր ցանքեր, կամ արին շատ սահմանափակ քանակութեամբ։ Այդպէս են օրինակ այն գիւղերը, որոնք գտնվում են կամ ճիշդն ասած գտնվում էին Սաբօվի շրջանում։

Այժմ այդ գիւղերը չը կան և նրանք տեղափոխվել են Թարթառի հովիտը։ Դրանք բոլորովին անապահով են և անցեալից ոչինչ սպասելիք չունեն բերք, բերք, բերք եկամուտ իրանց համար։

V

Ի՞նչ կը լինի գիւղացու դրութիւնը, եթէ նա անկարող լինի այս տարի ցանքեր անել և նոյն իսկ այն յոյսից էլ զրկվի, որ նա ունի իր անցեալ տարվայ արած ցանքից։

Այդ թշուառ դրութեան մէջ միայն հայերը չեն, այլ և թուրքերը, օրինակ Ջիւանշիրի գաւառում։

Յոյս կապել թէ պետական գանձարանը կը կերակրի քաղցած միացածներին, թէ նա բաց կը թողնէ ալիւր և հաց—դա բոլորովին անհիմն մի բան է։ Այդ նա չի անի։

Իսկ նա ամենամեծ եռանդով պահանջում է և կը պահանջի պետական բոլոր տուրքերը և հարկերը։

Եւ ժողովուրդը կը տայ, չեղած տեղից փող կը գոյացնէ, պարտք կանէ, կը տայ, որովհետև հակառակ դէպքում նա կը ճանաչվի իբրև քաղաքական նպատակներով ղեկավարվող մի մարմին։

Ահա դրութիւնը։

VI

Օգնութեան ոչ մի յոյս ոչ մի կողմից։

Իսկ ամեն մի նոր դէպք, ամեն մի խլրտում հայերի և թուրքերի մէջ նորանոր թոյներ են աւելացնում ապագայի համար։

Թէ հայերը և թէ թուրքերը լաւ գիտեն, որ նրանք միմեանց չեն կարող ոչնչացնել և ջնջել։

Այդ չեն կարող։

Բայց կարող են միմեանց թուլացնել, միմեանց դժբախտացնել, միմեանց բախտն ու երջանկութիւնը սպանել։

Բայց ո՞ւմ է հարկաւոր այդ դժոխքը։ Ոչ ոքի։

Մենք մի երկրի զաւակներ, պէտք է ապրենք նոյն երկրի վրա և ուրեմն պէտք է ընդունակ լինենք միմեանց չը խանգարելու և խոչընդոտ չը հանդիսանալու։

Մենք բոլոր կովկասցիներս յետամնաց մի ժողովուրդ ենք, իսկ ամեն մի կորցրած տարին, ամիսը, շաբաթը և օրը մեզ յետ են պահում ընթացող կեանքից, կուլտուրայի առաջընթացութիւնից։

Մեղք են մեր մասսաները, մեղք է խեղճ աշխատող մարդը։

VII

Ջէ, չէ կարող շարունակվել այս անտանելի դրութիւնը։

Մենք դրացի ազգերս պէտք է ամեն ջանք գործ դնենք վերջ տալու այն ժանտախտին, որ տիրել է մեր երկրին։

Թուրք դրացիներ,—զսպեցէք ձեր անհանգիստ ասպատակող տարրերը, հասկացնելով, որ նրանց ամեն մի ոճիրը դառնում է մի թոյն, որ վարակում է ամբողջ շրջաններ, դառնում է մի կայծ, որից առաջ են գալիս ընդարձակ հրդեհներ։

Անկասկած՝ նոյնը պէտք է անենք մենք հայերս, եթէ նկատենք, որ մեզանից մէկը մի սխալ է անում, որ կարող է նոր աղէտներ ծնել մեր երկրում։

Տանջվել է մեր երկիրը, հալումաշ ու սրտամաշ է եղել մեր ժողովուրդը։

Տուժում ենք մենք երկուսս էլ։ Դժբախտանում ենք երկուսս էլ։

Խուսափենք անդունդից։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շուշուց երէկ ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.

«Միջնորդեցէք անմիջապէս նշանակել քննիչ յանձնաժողով։ Զօրքերն առ այժմ շրջակայում են. խուզարկութեան ժամանակ նրանց մօտ կը գտնվէին չինովնիկներից կողոպտած բազմաթիւ իրեղէններ, որոնցից շատերը ծախել են համարեա ձրիաբար»։

Աշոտ եպիսկոպոս

—

Շուշուց կանանց կողմից ընտրված մի պատգամաւորութիւն հեռագրով դիմելով Թագուհու Կայսրուհուն և պատմելով իրանց գաւառում ունեցած արհաւիրքները, աղերսում են Թագուհի Կայսրուհուն հրամայել դադարեցնել այդ արհաւիրքները։

—

Շուշի, 28 մարտի, 7 ժամ 35 ր.

Հեռագիրների մէջ հաղորդած տեղեկութիւնները բոլորովին ճշգրիտ են։ Կանանց, նոյն իսկ պառաւների և աղջիկների բռնաբարութիւնը տեղի է ունեցել Թաղում, Ազօխում և Սօսում։

Մարդկանց տանջելը տեղի է ունեցել Թաղ, Տօղ, Ազօխ, Շեխեր, Սօս, Գիւնէյ, Ճարտար, Գիւզէլու և Ջարազ գիւղերում։ Մեռել է մէկը։

Սօսում շատերը անյոյս դրութեան մէջ պառկած են անկողնում։

Անհրաժեշտ է անյապաղ քննութիւն նշանակել և հրեատախուզութիւն անել։

Գիւղերը աւերված են բառիս բուն նշանակութեամբ։ Աւերվել, կողոպտվել են կօզակների կողմից, որոնք կատարեալ ազատութիւն էին ստացել իրանց ղեկավարներից, մանաւանդ հաշտարար միջնորդ Երմօլայէվի կողմից, գաւառապետ Ֆրեյլիխից, հարիւրակի գլխաւոր Հաջիեվից—գիւղացիների բոլոր արժէքաւոր իրերը, արծաթի և ոսկի կերտուածքները։ Կանանց գլուխներից պոկում էին գլխի զարդերը, վերցնում մետաքսի և բրդի շալեր, գորգեր. իսկ ծանր և սակաւագին իրերը ոչնչացնվում էին, կոտրատվում և այրվում։

Առհասարակ կօզակները բոլոր գիւղերում ծեծում էին, և դուրս քշում ժողովրդին, որպէս զի ազատօրէն օգտվեն ուրիշի ստացուածքից։ Ցորենը և գարին հանում էին շտեմարաններից։ Մի մասը տալիս էին ձիաներին, միւսները ոչնչացնում էին, զրկելով ժողովրդին հացի պաշարներից, կոտրում էին տաւարը, հորթերը, ոչխարները ըստ իրանց հաճոյքութեան։

Կոտրատում էին արաղով և գինով լի տակառները։

Գիւղացիները զրկվեցին իրանց բոլոր ունեցածից։ Այժմ նրանք թափառում են լեռներում, անտառներում, վախենալով վերադառնալ իրանց բնակարանները, որովհետև մի և նոյն գիւղը ենթարկվում է նորանոր այցելումների, թէև շատերը ազատ չը մնացին բռնաբարութիւնից նոյն իսկ անտառում։

Ջահաթաղ, Թաղ, Տօղ և Ճարտար գիւղերում ռմբակոծեցին տները թնդանօթներով։

Դրագունները Տօղում հրդեհեցին տները, գոյքը, երկիւղից եղել են երեխաների մահվան դէպքեր, կանանց վիժումներ, խելագարութիւններ։ Բոլոր գիւղերում խլում էին զէնքերը, ամեն մի տնից պահանջում էին 5 րուբլի տուգանք, բնակիչները կատարում էին անխօս. չը նայելով, որ բոլոր գիւղերում հայ պատուէլները և հոգևորականները ընդ առաջ էին գնում աղ ու հացով, պաշտօնեաները չէին ընդունում։ Տօղում նոյն իսկ հրամայեցին կօզակներին ծանակոծել նրանց։ Հասարակութիւնը ճաշ էր պատրաստել զօրքի և պաշտօնեաների համար, բայց հաշտարար միջնորդ Երմօլայէվը, որ գործի ղեկավարն էր և թշնամաբար էր տրամադրված դէպի հայերը, չընդունեց ճաշը, այլ խնձոյք սարքեցին տեղական Ասլան-բէգ Մելիք-Ասլանօվի մօտ, որը Մինքենդ գիւղը աւերող պաշտօնաթող ոստիկանական պրիստաւ յայտնի Սադըղ-բէգ Մէլիք-Ասլանօվի եղբայրն է։ Ճաշից յետոյ Երմօլայէվի և զօրախմբի գլխաւոր Հաջիեվի ղեկավարութեամբ սկսեցին իրանց գազանութիւնները։ Ներս խուժեցին գիւղի ամենայարգի ու համեստ՝ ամենահարուստ վաճառական Յարութիւն Մուսայելեանի տունը, յափշտակեցին արժէքաւոր գոյքը, ապա հրդեհեցին տունը և գոյքը։ Ներկայ գտնվող վեց տնատէրերից մէկը, Բաբա Դօվլաթեանցը, աղերսում էր թոյլ տալ հանգցնելու կրակը և այդ բանի համար կօզակները ձգում են նրան բոցերի մէջ։ Գիւղացիները հազիւ հազ կարողացան ազատել Թաղ գիւղում 8 տուն։ Կանայք փակվեցին նկուղներում։ Կօզակները իմացան այդ բանը, կոտրեցին դռները, ներս մտան և ամենաանգութ կերպով բռնաբարեցին։

Աշոտ եպիսկոպոս

—

Գանձակից մեզ հաղորդում են, որ այնտեղի գեներալ-նահանգապետը հրաման է ստացել կովկասեան Փոխարքայից՝ գնալ և ստուգել աւերված հայ գիւղերի մէջ տեղի ունեցած խռովութիւնների պատճառները։

—

Գետաշէն, Գանձակի գաւառ, մարտի 25-ին

Ամսիս 23-ին ընթերցողին յայտնի ֆօն Օզերօվսկին լաբինեան գնդի 150 կօզակներով և երկու թնդանօթներով եկաւ Գետաշէն գիւղն ռմբակոծելու։ Ի՞նչ էր նրա պահանջը.—տուեցէք ձեր հրացանները։ Գիւղացիք առանց այլ և այլութեան յանձնեցին նրան եղած 42 հրացանը։ Տուեցէք պետական հարկերը։ Միւս օրը ժողովուրդը իսկոյն հաւաքեց բոլոր հարկերը—2035 րուբլի և տուեց գնդապետին։ Բայց ինչ անէր դրանից յետոյ նա, էլ պահանջ չը կար, բայց թնդանօթները բերել է, պէտք է մի բանի համեմատ գործադրել։ Եւ ամսիս 24-ին, գիւղացիներից պահանջելով էլի զէնք սկսեց ռմբակոծել գիւղը, կրակելով 17 անգամ, որոնցից փչացվեց 12 տուն և վիրաւորվեց մի մարդու աջ թևը։ Ապա գնդապետը 2000 ր. տուգանք նշանակեց գիւղի վրա, որովհետև Հաջիքենդ ամառանոցում գիւղացիներից մի քանի տասնեակ թալանի են մասնել հայերի և գերմանացիների տները։

Գնդապետը ուզում էր գիւղը ռմբակոծել ևս Ղազարոսի յարութեան տօնին, բայց ժողովուրդը և քահանայք խնդրեցին, որ այդ թնդանօթային սարսափելի երաժշտութիւնը դադարեցնէ. այդ օրը ժողովրդից շատերը պիտի հաղորդվէին, պիտի եկեղեցի գնային։ Բիւրօկրատիական այդ խստութիւնները տեսնելով, ժողովուրդը շատ կասկածանքով է վերաբերվում նրանց քրիստոնեայ լինելու մասին։ Զօրքը մնաց գիւղում 3 օր. ամսիս 26-ին գնացին Զայլըլար թուրքաց գիւղը։

Այսօր լուր բերեցին, որ Քօլատակ, որը գտնվում է Երքէյից ոչ հեռու, թուրքերը սպանել են 2 հայ ճամպորդ և մի կին։ Խաղաղութիւն է, կատարեալ խաղաղութիւն... Ինչ կը լինի ծառերը տերեւած ժամանակը, շատ պարզ է։

Աղ. Պետրոսեանց

—

Գանձակ, մարտի 25-ին

Հերթը հասաւ Գետաշէնին. Զարդախլուից յետոյ ռմբակոծեցին մեր գաւառի այդ բազմամարդ գիւղը։ Ամսիս 24-ին թնդանօթաձիգ զօրախումբը գալիս է Գէտաշէն ու պահանջում զէնքերը։ Գիւղացիները կատարում են պահանջը, բայց զօրախմբի հրամանատարը չէ բաւականանում ներկայացրած զէնքերով, պահանջում է կատարելագործված սիստեմի, պահանջում է մօսինիներ ու մաուզերներ, որոնցից գիւղում չը կան, ի հարկէ մի հատ անգամ։ Գիւղացիներին չեն հաւատում ու սկսում են ռմբակոծութիւնը. քանի անգամ կրակում են թնդանօթներից, քանդում են մի քանի հոյակապ տներ։ Սոսկալի իրարանցում է ընկնում գիւղը, կանանց ու երեխանց լաց, կոծ, ահ ու սարսափ, փախուստ դէպի շրջակայ ձորերը, և այդ բոլորը ինչու համար, ինչ յանցանք ունի գործած Գետաշէնը. այն, որ հարևան թուրքերին թոյլ չէ տուել դիպչել իրան, որ նա, Գետաշէնը, քոչի ճանապարհի վրա է գտնվում, հետևաբար, եթէ զինված լինի, թուրքերի քէֆին դիպչել կարող է... Սոսկալի են արդիւնքները ու իրականութիւնը...

ՀԱՅ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ՄՕՏ

Երէկ, մարտի 28-ին, ցերեկվայ ժամի 3-ին, հայ պատգամաւորութիւնը ներկացաւ կովկասեան Փոխարքային և զեկուցեց Շուշու և Գանձակի գաւառների վերջին աղէտալի դէպքերի մասին։

Պատգամաւորութիւնը կազմված էր նախկին հայ-թուրքական պատգամաւորների երեք անդամներից։ Դրանք էին՝ «Մշակի» խմբագիր Ա. Քալանթար, երդուեալ հաւատարմատար Ս. Յարութիւնեան և բժիշկ Ա. Խատիսեան։

Պէտք է նկատել, որ մի օր առաջ Փոխարքային ուղարկված էին Թիֆլիսի թեմակալ առաջնորդի և հայ պատգամաւորների կողմից այն հեռագիրների պատճէնները, որոնք ստացվել էին Շուշու առաջնորդ Աշոտ եպիսկոպոսի կողմից։ Այնպէս որ Փոխարքան մասամբ ծանօթ էր զեկուցման առարկայի հետ։

Պատգամաւորութիւնը իր կողմից մանրամասն նկարագրեց Շուշու գաւառում կատարվող քստմնելի դէպքերը, առաջ բերելով թէ հեռագիրներով և նամակներով ստացած տեղեկութիւնները և թէ Շուշուց եկած ականատեսների վկայութիւնները։

Փոխարքայ.—Ես ծանօթացայ երէկվայ հեռագիրների հետ և իմ կողմից հեռագրեցի գեներալ-նահանգապետ Ալյֆտանին, որ նա գնայ տեղնիտեղը քննէ գործը և ինձ զեկուցանէ։ Աշոտ եպիսկոպոսի տուած տեղեկութիւնները կարօտ են ստուգութեան, որը և յանձնված է կատարելու անմիջապէս։

Պատգամաւորները.—Անհրաժեշտ է, որ քննութիւնը կատարէր մի յատուկ անձ, ուղարկված Թիֆլիսից. նա աւելի անկախ կը լինէր։ Բացի այդ, մեղադրեալ անձերի՝ այսինքն գաւառապետ Ֆրեյլիխի, հաշտարար միջնորդ Երմօլայէվի և կոմանդիր Հաջիեվի ներկայութիւնը կը խանգարէ քննութեան աջող ընթացքը, որովհետև ազգաբնակութիւնը կը վախենայ բացել ամեն բան, երկիւղ կրելով նոր պատուհասներից։ Օրինակ, կարելի էր բարձր քննիչի պաշտօնով ուղարկել Փոխարքայի խորհրդի անդամ Ջունկօվսկուն։

Փոխարքայ. Ես ճանաչում եմ Ալյֆտանին իբրև շիտակ մարդու և հաւատում եմ, որ նա ամեն բան ճշտութեամբ կը զեկուցանէ։

Պատգամաւորներ.—Թոյլ տուէք կարդալ այն նոր հեռագիրը, որ մենք ստացել ենք Աշոտ եպիսկոպոսից, որին մենք երէկ դիմեցինք, առաջարկելով տալ ճիշտ տեղեկութիւններ Ձեզ ներկայացնելու համար։

Կարդացվում է Աշոտ եպիսկոպոսի այն հեռագիրը, որ նա տուել է մարտի 28-ին և որը տպված է «Մշակի» այսօրվայ համարում։

Փոխարքայ.—Ես իսկոյն կը հաղորդեմ Ալյֆտանին այս հեռագրի բովանդակութիւնը և կը պահանջեմ բացատրութիւն։

Փոխարքան մակագրեց հեռագրի վրա հետեւեալը՝ կատարել անյապաղ քննութիւն, հեռացնելով քննութեան ժամանակ գաւառապետին, հաշտարար միջնորդին, հարիւրեակի կոմանդիրին և բոլոր մասնակից անձերին և եթէ յայտնվեն մեղադրող հանգամանքներ՝ ենթարկել նրանց դատի։

Պատգամաւորներ.— Անհրաժեշտ է, որ քննութեան հետեւանքները հրատարակվեն ի գիտութիւն հասարակութեան։

Փոխարքայ.—Կը հրատարակվեն։

Պատգամաւորներ.— Մենք մեծ նշանակութիւն ենք տալիս այդ քննութեանը, որովհետև դա առաջին խոշոր դէպքերից մէկն է և կարող է ազդեցութիւն ունենալ միւսների վրա։ Մենք անհրաժեշտ ենք համարում անկախ քննիչ լինելը կամ հասարակութեան ներկայացուցիչների մասնակցութիւնը քննութեան ժամանակ։

Փոխարքայ.—Ես դժուարանում եմ Ջունկօվսկուն ուղարկել, որովհետև նա իր սեփական գործերն ունի, նրան կը խանգարեն և ընտանեկան պատճառները, որովհետև նա հիւանդ ունի իր տանը։ Եւ բացի այդ ես կասկած չունեմ Ալյֆտանի վրա։

Պատգամաւորներ. —Կարելի էր ուղարկել հայ-թուրքական խորհրդակցութեան նախագահ Վէյդեմբաումին և երկու անդամի, որոնցից մէկը կը լինէր հայ, միւսը թուրք։

Փոխարքայ.—Այդ հարցը ես ուշադրութեան կառնեմ և կը քննեմ։

Պատգամաւորներ.—Անհրաժեշտ է այժմէն իսկ դադարեցնել բոլոր ակտիւ գործողութիւնները և հանդարտացնել ժողովրդի յուզված մտքերը։ Պէտք է կանգնեցնել զինաթափութիւնը, որի պատճառով մասամբ կատարվում են գիւղերի ռմբակոծութիւնները և բնակիչների խուզարկութիւնները։ Այդ կարևոր է և այն պատճառով, որ Շուշու դէպքերի նման քստմնելի անցքեր տեղի ունեն և Գանձակի գաւառի շրջանում։ Գետաշէն գիւղը ռմբակոծվել է մի քանի անգամ և երկիւղ կայ, որ նոյն վիճակին կենթարկվեն Բանանց և միւս գիւղերը։

Փոխարքայ.—Ես կանեմ կարգադրութիւն դադարեցնելու գործողութիւնները, իսկ զինաթափման մասին կը կրկնեմ իմ նախկին կարգադրութիւնները՝ որ չանեն զինաթափութիւն և խուզարկութիւն։ Ի հարկէ, խուզարկութիւն կը կատարվի միայն այն դէպքում, երբ տեղեկութիւններ ստացված կը լինեն զէնքի պահեստների մասին։

Պատգամաւորներ.— Մենք հայ-թուրքական խորհրդակցութեան նախկին պատգամաւորներս զգում ենք մեզ վրա ծանրացած պատասխանատուութիւնը մեր ընտրողների առաջ։ Շուշու և Գանձակի նոր դէպքերը այնքան ծանր են ազդել մեր բոլորի վրա, որ մեզ մնում է հրաժարվել այն նոր խորհրդակցութիւնից, որի մէջ մենք այժմ պէտք է մասնակցենք, եթէ տեղական վարչութիւնը կը շարունակէ այնպիսի գործողութիւններ, որոնց մասին խօսում են հեռագիրները և ստացված տեղեկութիւնները։ Մինչև այժմ մեր խորհրդակցութիւնը չէ հաւաքվել ոչ մի անգամ, իսկ գաւառներում չեն կազմել խորհուրդներ և յանձնաժողովներ։

Փոխարքայ.—Իմ դիւանատանը արդէն պատրաստվում են թղթեր. ես կը կարգադրեմ շուտով ուղարկել կատար ածելու։

Պատգամաւորներ.—Մենք կը ցանկանայինք, որ մեր խորհրդակցութիւնը կարող լինէր մեր ու Ձեր մէջ ուրիշ միջնորդներ չունենայ։

Փոխարքայ.—Ես պատրաստ եմ միշտ ընդունելու և լսելու ձեզ, իսկ խորհրդակցութիւնը կարող է սկսել իր գործունէութիւնը անմիջապէս։

Այնուհետև պատգամաւորները զեկուցեցին գեներալ Լեվիցկու անտեղի կարգադրութիւնների, աւերված գիւղերի դրութեան, հայ ժողովրդի յուզված դրութեան,

տեղական վարչութեան անգործունէութեան և յանցաւոր անտարբերութեան մասին։

Այցելութիւնը տևեց ամբողջ մի ժամ։ Այցելութիւնից պարզվեց հետևեալը.

1) Հրամայված է գեներալ Ալֆտանին գնալ և տեղն ու տեղը քննել Շուշու գաւառի դէպքերը։

2) Նկատի առնել Աշոտ եպիսկոպոսի նոր հեռագիրը, քննել գործերը, հեռացնելով քննութեան ժամանակ գաւառապետին, հաշտարար միջնորդին և միւս մասնակից պաշտօնեաներին։ Եթէ քննութիւնը պարզի յանցաւորութիւն, ենթարկել մեղաւորներին դատի։

3) Քննութեան առնել ուղարկելու Շուշու գաւառը հայ-թուրքական խորհրդակցութեան նախագահին և երկու անդամի։

4) Դադարեցնել զինաթափութիւնը և խուզարկութիւնը, բացի այն դէպքից, երբ յայտնվել են զէնքի պահեստներ։

5) Կարգադրել որ տեղական խորհուրդները և յանձնաժողովները սկսեն գործել և

6) Հայ-թուրքական խորհրդակցութեան տալ արտօնութիւն անմիջապէս զեկուցումներ անելու Փոխարքային։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԳԵՆԵՐԱԼ-ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աչքի առաջ ունենալով, որ «Ցնօրիս Փուրցելի» թերթի խմբագիրը խուսափեց ուղղակի պատասխանել իմ պահանջին «Новое Об.»-ի մէջ արտատպված նկատողութեան իրաւութիւնը ապացուցանելու համար, մի և նոյն ժամանակ մի շարք փաստեր յիշատակեց իր թերթում, որոնք չեն առված նոյն նկատողութեան մէջ, և որոնք նոյնպէս, յամենայն դէպս, կարօտ են ապացուցութեան, և ի նկատի առնելով, որ նրա պատասխանի ձևը նոյն իսկ մտածված է միայն աւելորդ անգամ տպագրելու նպատակով՝ ազգաբնակութիւնը գրգռող և գործի համար վիրաւորական, ուստի և չափազանց անտեղի յօդուածը, այսինքն կատարեց մի յանցանք, որի համար արդէն նախազգուշացրված էր, ուստի այսօր, մարտի 26-ին, որոշեցի փակել, համաձայն 1892 թւի հրատարակված ընդ. նահ. հաստ. II հատ. 23 յօդ. յաւել. 19 յօդ. 14 կ. ինձ վերապահված իրաւունքով, «Ցնօրիս-Փուրցելի» թերթի հրատարակութիւնը՝ զինւորական դրութեան տևողութեան ամբողջ ժամանակը Թիֆլիսում, Թիֆլիսի և Բորչալուի գաւառներում, և մի և նոյն յօդուածի 16 կէտի հիման վրա Ալեքսանդր Գէորգիէվիչ Ջաքաղարիին արգելել ապրելու յիշեալ տեղերի սահմաններում, նշանակելով հեռանալու համար երեք օր ժամանակ։

Պարտք եմ համարում նախազգուշացնել յիշեալ խմբագրին, որ նշանակված ժամանակամիջոցում չը հեռանալը պատճառ կը լինի նրան աքսորելու արդէն կայսրութեան ներքին նահանգները։

Ստորագրեց՝ գեներալ-մայոր Տիմոֆէյէվ. 26 մարտի, 1905 թ. Թիֆլիս։

ԱՋԱՐԱՑԻՆԵՐԸ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ՄՕՏ

Ինչպէս հաղորդել էինք, մարտի 24-ին, ժամի 2½-ին ցերեկվայ, աջարացիների պատգամաւորութիւնը ներկայացաւ կովկասեան Փոխարքային պալատի սպիտակ դահլիճում։ Պատգամաւորներից մէկը դիմելով կոմսին, յայտնեց, որ իրանք անչափ բաղդաւոր են զգում իրանց, արժանանալով Թագաւոր Կայսրի բարեհաճ ուշադրութեան և ամենաողորմած խօսքերին իրանց հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքների արտայայտութեան առիթով. ուստի անձամբ եկել են վկայելու Փոխարքայի առաջ, որպէս ռուսաց Թագաւորի ամենաբարձր ներկայացուցչի, իրանց ջերմ սիրոյ և անձնուիրութեան մասին դէպի ռուսաց Փադիշահը և պատրաստականութիւն են յայտնում զոհել իրանց անձը պաշտելի Ինքնակալի և Թանկագին հայրենիքի բարօրութեան ու բարգաւաճութեան համար։

Ապա աւելացրեց.

«Մենք, մի և նոյն ժամանակ, բարոյական պարտք ենք համարում արտայայտելու ձեզ, կոմս, մեր ամենախորին շնորհակալութիւնը այն բանի համար, որ դուք Թագաւոր Կայսրի առաջ Բաթումի շրջանի մուսուլմաններին ոգեւորող զգացմունքների ու մտքերի ջերմ թարգման հանդիսացաք։ Շնորհակալ ենք և ձեր լուսամիտ ու ջերմ վերաբերմունքի համար դէպի մեզ, որը, ի միջի այլոց, արտայայտվեց նրանով, որ թոյլ տուիք գնել սեփական գործածութեան համար առանց ակցիզ տալու մի այնպիսի առաջնակարգ անհրաժեշտութիւն ունեցող մթերք, որպիսին է վառելանիւթը։

Ուստի ձեր բարեացակամ ուշադրութիւնը համարձակութիւն է տալիս մեզ ներկայացնելու ձեզ մեր զեկուցումը, որի մէջ յիշված են Բաթումի շրջանի մուսուլման ազգաբնակութեան պահանջներն ու կարիքները։

Դրանց մէջ ամենաանյետաձգելի ու ամենակարևորներն են. 1) Հողատիրութեան հաստատելը սեփականատէրերի վրա անվիճելի դօկումենտներով, որովհետև դրա բացակայութեան պատճառով յաճախ անհագին վէճեր են տեղի ունենում, քայքայում երկու կողմերը և նոյն իսկ արիւնհեղութեան պատճառ դառնում։ Իսկ որ գլխաւորն է՝ զրկում է մեզ փոխառութեան հնարաւորութիւնից, որը կազմում է տնտեսութեան և արդիւնաբերութեան ամենահզօր լծակը։ 2) Անտառները հաստատել գիւղական հասարակութիւնների վրա, որովհետև գիւղացիները, համարեա, յարմար, պիտանի հողեր չունենն հողագործութեամբ պարապվելու, ուստի իրանց ապրուստը ստիպված են լինում վաստակել ուրիշ աշխատանքներով և գլխաւորապէս փայտավաճառութեամբ։ Անտառների յանձնումը գիւղացիներին կազատէր երկիրը ներկայումս կատարվող անտառի անխնայ շահագործութեան ծանր և լուրջ հետևանքներից։

3) Արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու նպատակով բանալ Բաթումի շրջանում գիւղատնտեսական դպրոց, ինչպէս Սուխումինն է, որտեղ ընդհանուր առարկաներից բացի, մասնագիտական կրթութիւն էլ ստանային մեր երեխաները և պատուաստէին գիւղատնտեսական գիտելիքները մեր ժողովրդի մէջ, որպիսին այժմ իր սաղմային դրութեան մէջ է»։

Փոխարքան ունկնդիր լինելով պատգամաւորութեանը և ընդունելով զեկուցագիրը՝ շնորհակալութիւն արտայայտեց, յոյս յայտնեց, որ այսուհետև էլ հաւատարիմ կը լինեն ռուսաց կառավարութեանը և խոստացաւ աջակցել աջարացիների կարիքներին բաւարարութիւն տալու հարցում։

Պատգամաւորութեանը ներկայացրեց Փոխարքային Բաթումի զինւորական գեներալ-նահանգապետ ֆօն Պարկաուն։

Ներկայանալուց յետոյ Փոխարքան պատգամաւորութեան հետ միասին նկարվեց։ Ապա պատգամաւորութիւնը, 22 հոգուց բաղկացած, գեներալ Պարկաուի հետ անցան պարսկական դահլիճը «դաստարխանի»։ Դեղին հիւրանոցում թէյով հիւրասիրվեցին, որից յետոյ հեռացան պալատից։

ՄԱՄՈՒԼ

Երէկվանից Թիֆլիսում սկսվեց հրատարակվել «Воля» (Կամք) անունով մի նոր ռուսերէն թերթ, դադարեցրված «Вѣстникъ Возрожденія» թերթի փոխարէն։ Ուշադրութեան արժանի է Վ. Գոլցէվի յօդուածը, արտատպված Մոսկվայի «Современникъ» թերթից։

Վրացի գրող Խախանովը, յօդուածներ տպելով ռուսաց լրագիրների մէջ Վրաստանում կատարվող սարսափների մասին, այն տպաւորութիւնն էր յայտնել, որ Վրաստանին հասած դժբախտութիւնները արձագանք չեն գտնում ոչ ռուսաց մամուլի, ոչ ռուս ժողովրդի մէջ, «որոնք այնքան զգայնութիւն ցոյց տուին դէպի հայ-թուրքական կոտորածը»։

Ահա այդ առիթով Վ. Գոլցէվ գրում է.

«Յանդիմանութիւնը ծանր է. եթէ մենք և արժանի ենք նրան, բայց միայն աննշան չափով։ Մեր հասարակութեան մէջ քիչ տեղեկութիւններ են տարածված Անդրկովկասի առ հասարակ և մասնաւորապէս Վրաստանի մասին։ Հայ հրապարակախօսները, շատ տարիների ընթացքում—և արևմտեան Եւրոպայում և ռուսաց մամուլի մէջ—եռանդուն կերպով պաշտպանում էին իրանց ժողովրդի շահերը, ցոյց էին տալիս այն բռնութիւնները, որոնց նա ենթարկվում էր Թիւրքաց կայսրութեան սահմաններում։ Հայոց եկեղեցական գոյքերի գրաւումը ես ռուսաց կառավարութեան ձեռքով, եռանդուն բողոք առաջացրեց։ Գուցէ սխալվում եմ, բայց ինձ թւում է, որ վրացի հրապարակախօսները այդպիսի տևողուն գործունէութիւն ցոյց չը տուեցին։ Բայց նրանք պէտք է հաւատացած լինեն, որ ռուսաց այն հասարակութիւնը, որ վրդովված է բռնութիւններով, վրդովված է հաւասարապէս, ուղղված լինեն այդ բռնութիւնները հայերի թէ վրացիների դէմ»։

*

«Русск. Вѣдомости» լրագրի մէջ կարդում ենք.

«Ապրիլի վերջին Լօնդօնում կը կայանայ հայկական կոնֆերենցիա քննելու համար Թիւրքիայի հայերի վիճակը, որ վերջերս սաստիկ վատթարացել է։ Կոնֆերենցիան ենթադրութիւն ունի բաց թողնել մի մանիֆեստ, որի մէջ նկարագրված կը լինի Թիւրքաց հայերի դառն վիճակը։ Կոնֆերենցիայից առաջ հայկական կոմիտէի տասներկու անդամներ ստացան միասին շրջել Եւրոպայի գլխաւոր քաղաքները և այդտեղ ապրող հայերի հետ պայմանաւորվել մանիֆեստի գլխաւոր կէտերի մասին։ Նորերս կոմիտէի անդամները եղան Բուդա-Պեշտում, որտեղից պէտք է ուղևորվեն Բերլին, Ցիւրիխ, Պարիզ և Լօնդօն։

«Թիւրքաց հայերի վիճակի վատթարացումը սկսվեց անցեալ տարի սուլթանի դէմ մահափորձից յետոյ, որի մեղադրանքը ընկաւ հայերի վրա։ Ամբողջ երկրում, թէ գաւառներում և թէ Կ. Պօլսում վերսկսվեցին հալածանքները, ճնշումները, որոնք յիշեցրին իննսունական տարիների վատթար ժամանակները։ Հարկաւոր է, որ Եւրոպայի հասարակական կարծիքը նորից ուշադրութիւն դարձնէ Թիւրքիայի հայերի դրութեան վրա։ Այդ ժամանակ եւրոպական դիպլօմատիան կը ստիպէ սուլթանին դադարեցնել հալածանքները»։

*

«Страна» լրագրի № 26-ի մէջ Քութայիսի նախկին նահանգապետ Ստարօսելսկին մի կոչ է տալիս «ռուս քաղաքացիներին», որի մէջ այն միտքն է յայտնում, թէ Վրաստանի վայրագ ջարդը ամենևին չէր բղխում անհրաժեշտութիւնից, որովհետև մինչև «խաղաղացնողների» ժամանումը, երկիրը սկսել էր արդէն ապրել կուլտուրական կեանքով։ «Խաղաղացնողները» մտցրին—ասում է նա—հրդեհներ և սպանութիւններ, բռնութիւններ և բռնութիւններ։ Ինչի համար է այս բարբարոս ջարդը։ Ինչի համար։ Արձագանք տուէք, ռուս քաղաքացիներ, ասացէք ձեր խօսքը։ Խարանեցէք յանցաւորներին և պատասխանատուներին։ Միացէք և պահանջեցէք դատաստան»։

*

Նորերս Լայպցիգում դուրս եկաւ «Ռուսաստանի ապագան» վերնագրով մի նոր գիրք, որի հեղինակն է Ռուդոլֆ Մարտին, որ վերջերս սենսացիա յարուցեց իր մի ուրիշ գրքով «Ռուսաստանի և Ճապօնիայի ապագան», որը գրավվեց գերմանական կառավարութեան կարգադրութեամբ ի շնորհս ռուսաց կառավարութեան։ Մարտինի գուշակութիւններից շատերը ռուսաց ֆինանսների մասին արդէն իրագործվել են, ուստի նրա գիրքը առանձին հետաքրքրութիւն է գրաւում։

Մարտին համոզում է իր հայրենակիցներին դրամ փոխ չը տալ Ռուսաստանին, չաջակցել ռուսաց կառավարութեան գերմանական դրամներով։ Նա ասում է, որ մօտ ապագայում Ռուսաստանին սպասում է լիակատար ֆինանսական անկումը։

*

Ֆրանսիական նշանաւոր գրական և քաղաքական գործիչ Անատոլ Լըրուա-Բոլիէն «Страна» թերթի խմբագիր Կովալևսկուն ուղղել է հետևեալ գրութիւնը. «Ես միանգամայն համաձայն եմ ձեր արտայայտած կարծիքին Ռուսաստանի մասին։ Միայն լիբերալ-[illegible] քաղաքականութիւնը կարող է արդիւնաւէտ և գործնական լինել, սակայն ռամկավարական քաղաքականութիւնը անպատճառ յեղափոխական չը պէտք է լինի, ընդհակառակ, յեղափոխական կուսակցութիւնները, ինչպէս վկայում են Մոսկվայի անցքերը, սպառնում են փչացնել գործը, փոխանակ նրան շտապեցնելու և ապահովելու։ Ես համոզված եմ, որ ուտօպիաները միայն կարող են ցանկանալ միապետութեան անկումը Ռուսաստանում։ Այդպիսի ուտօպիան կը ձգէ Ռուսաստանին անարխիայի գիրկը և ամենասաստիկ ռէակցիա կը ստեղծի։

Ընդհակառակը, շատ կարևոր է համոզել իշխանութեանը և նրան գիտակցել տալ, որ, պահանջելով լիբերալ կառավարութիւն, ազգաբնակութեան լուսամիտ ու առաջաւոր մասը կամենում է փրկել երկիրը բանի յեղափոխութեան արհաւիրքներից։ Անհրաժեշտ է պետութեան բոլոր բնակիչների համար ապահովել համահաւասար իրաւունքներ և միատեսակ ազատութիւններ առանց ազգութեան և կրօնի խտրութեան։ Միմիայն այդպիսի գնով կարող է Ռուսաստանը դառնալ կատարեալ ժամանակակից պետութիւն և կը վաստակէ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի սէրն ու յարգանքը։ Կրօնական ազատութիւնը Ռուսաստանի համար նոյնքան անհրաժեշտ է, որքան և քաղաքականը։ Ռուսաց գերիշխանութեան տակ գտնվող ազգերը կարիք են զգում այն բանում, որ կառավարութիւնը չը հալածէ ոչ նրանց և ոչ էլ նրանց ազգային աւանդութիւնները, բայց նոյն իսկ այդ բանը չէ կարող գոհացնել բոլորին, դեռ չենք խօսում Ֆինլանդիայի մասին, որի իրաւունքները ռուսաց կառավարութիւնը վճռել է վերականգնել։ Ես կարծում եմ, որ Լեհաստանին պէտք է տալ վարչական ինքնավարութիւն, այդ է պահանջում Ռուսաստանի պարտականութիւնը և շահերը, այդ պայմանով միայն կարող են ռուսները վաստակել լեհերի վստահութիւնը ու սէրը և վերացնել այն տխուր ատելը, որով ատելաբարկված է Ռուսաստանը լեհական գործերի պատճառով։ Ինչ վերաբերում է միւս մասերին՝ արևմտեան և բալթիական, ես կարծում եմ, որ Ռուսաստանը ընդարձակ ապակենտրոնացումով կարող էր բաւարարութիւն տալ նրանց պահանջներին։ Իսկ Ռուսաստանը դարձնել ֆեդերական պետութեան նման մի բան, ինչպէս երազում են ոմանք, կը լինէր վտանգաւոր ու վնասակար»։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԿՈՆԴԱԿԸ

(Նամակ Երևանից, մարտի 26-ին)

Ընթերցողը կը յիշէ «Մշակի» ներկայ թւի № 52-ում մեր հաղորդած ուրախալի լուրը, որը վերաբերում էր Էջմիածնում ընդհանուր ուսումնական ժողով գումարելուն, որը պէտք է մշակէր բոլոր հայ դպրոցների համար մի բոլորովին նոր կանոնադրութիւն և ծրագիր։ Այսօր ազգիս Վեհափառ Կաթողիկոսի կոնդակը, որը ստացել է Երևանի թեմական յաջորդը, հաստատում է մեր ասածը։ Ահա կոնդակի ամփոփ իմաստը, որը ձեռք բերինք հաստատ տեղից։ Ժողովը լինելու է մայիսի 7-ին և տևելու է մինչև նոյն ամսի 20-ը։

Ժողովականների պարապմունքների առարկան լինելու է երկու շատ կարևոր հարցեր—այն է՝ ա) ծխական դպրոցների համար ծրագիր կազմելը, և բ) թեմական դպրոցների և ճեմարանի մասին խորհրդակցութիւնը։

Այս առիթով հրաւիրված են Երևանի թեմից՝ ա) Երևանի թեմական դպրոցից երկու ուսուցիչ և մի հոգաբարձու, բ) Երևանի բոլոր ծխական դպրոցներից (Նորք քաղաքամասն էլ հետը) մի ուսուցիչ և մի հոգաբարձու, գ) Երևանի ամբողջ գաւառի դպրոցներից մի ուսուցիչ, դ) Ալեքսանդրապօլի դպրոցներից մի ուսուցիչ և մի հոգաբարձու, ե) Ալեքսանդրապօլի գաւառի դպրոցներից մի ուսուցիչ, զ) Կարսի ծխական դպրոցներից մի ուսուցիչ և մի հոգաբարձու, է) Կարսի գաւառի դպրոցներից մի ուսուցիչ, ը) Նոր-Բայազէտի և նրա գաւառի դպրոցներից մի ուսուցիչ, թ) Տաթեւի գաւառի դպրոցներից մի ուսուցիչ, ժ) Հին-Նախիջևանի և Շարուր-Դարալագեազի գաւառի դպրոցներից մի ուսուցիչ, ժա) Իգդիրի և Սուրմալուի գաւառի դպրոցներից մի ուսուցիչ։

Բացի դրանցից, հրաւիրված են նաև բոլոր թեմական առաջնորդները։ Նոյն տեսակ անձնաւորութիւններ երևի հրաւիրված կը լինեն և միւս թեմերից։ Ահա թէ ինչ տեսակ անձնաւորութիւններ պէտք է մասնակցեն Էջմիածնում տեղի ունենալիք ընդհանուր ժողովին և հանդիսանան հայ դպրոցների կեանքի, կարիքների և պահանջների կարգադրողներ։ Չը մոռանամ ասելու, որ թէ ծխական դպրոցների և թէ թեմական դպրոցների համար կազմվել է Էջմիածնում մի մասնաժողով Նահապետ եպիսկոպոսի նախագահութեամբ և լսարանական ուսուցիչների մասնակցութեամբ, և որովհետև դրանք, շատ քիչ բացառութեամբ, հոգևորականների շահերը պաշտպանողներ են, կարելի է առաջուց և վստահ կերպով գուշակել ժողովի անաջող ելքի մասին։ Նոյնպէս և հետաքրքիր է իմանալու թէ վանքի վարդապետներից և թէ ճեմարանի դպրոցական բաժնի ուսուցիչներից քանի հոգի ձայներ պիտի ունենան, որով ժողովի գոյնը աւելի կը պարզվէր։

Մեր կարծիքով այսպէս ոչ բազմամարդ և ոչ գործին անտեղեակ մարդկանցով չը պէտք է լուծվի հայ դպրոցների խնդիրը, այլ պէտք է աշխատել հրաւիրել դպրոցական գործին մօտիկ մարդկանց՝ մանկավարժներին, նաև մամուլի ներկայացուցիչներին, որովհետև այդ կեանքի դպրոցը իր ծնունդ առած օրից եղել է հայ դպրոցներից աւարտածների համար կեանքի մի բոյն։

Գ. Աղաջանեանց

ՅՈՒՍԱՀԱՏ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իւրաքանչիւր ազգ իր ցեղային բնորոշ յատկութիւնն ունի. ոմանք պարգևատրված են մարդասիրական զգացմունքներով, ոմանք էլ վարակված են լինում վայրենի կրքերով, մի յատկութիւն, որ մարդու կուրացնում է, նրա արժանաւորութիւնը ոչնչացնում. այս տեսակ կրքերով է վարակված Թուրք ազգը, որին շարժելու գաղտնիքով օժտված են աղաները, բէգերն ու մօլլաները, որոնք այնպիսի ճարպիկութեամբ են կառավարում, որ խաւար ամբոխը մինչև հիմա, մի քանի տասնեակ դար շարունակ, չէ կարողանում հասկանալ։ Բաւական է մի գաւառում շարժել սրանց կրքերը, այնուհետև միւս գաւառներում ինքնըստինքեան ազդեցութեամբ կը շարժվին. դեռ այսուհետև էլ երկար ժամանակ Թուրք ժողովրդին պիտի կեղեքեն, շահագործեն, կոյր գործիք դարձնեն իրանց ձեռքին, քանի որ հասարակ ժողովուրդը ներհուն է տգիտութեան մշուշի մէջ, քանի որ ժողովրդի որդկերանցից ոչ մէկը չը կայ, որ աղաների և բէգերի հակառակ իր դասակարգային շահերը պաշտպանէ։ Ճիշտ է, ժողովներում նրա անունից խօսում են, բայց իրականութեան մէջ բոլորովին հակառակն են կատարում, կովի նման կթում են, ոչխարի պէս խուզում...

Թուրք ժողովուրդը դարերից ի վեր մեզ հետ ապրել է խաղաղ և եղել է բարի հարևան, մտերմութեամբ ապրել և ապրում էինք, բայց այժմ նա խաբվեց, նրան գրգռեցին, քանի—քանի ընտանիքներ թշուառացրին, քանի երեխաներ որբացրին, գիւղեր աւերակ դարձրին, որքան մարդկանց ցամաք հացի կարօտ թողին, ամբողջ երկիրը արիւնով ներկեցին, իսկ այժմ այս բոլորի վրա աւելացրին մի այնպիսի սարսափելի տուգանք, որի լոկ անունը մի այնպիսի ճնշող տպաւորութիւն է գործել, որ ժողովուրդը մահը գերադասում է ապրելուց, և գիտէք ինչու. տուգանք պէտք պահանջէին այն ազգից, որը առաջին անգամ նախայարձակ եղաւ, առաջին անգամ հրդեհեց գիւղեր և երկրորդ՝ մի այնպիսի ժամանակ են պահանջում, երբ հայ գիւղերը անտեսապէս բոլորովին քայքայվել են. եթէ դրսից օգնութիւն չը հասնէ, մեր գիւղերը մոխիր կը դառնան....

Գեներալ մայոր Լևիցկու ձեռք առած խիստ և կտրուկ միջոցների շնորհիւ կեանքը մտել է իր նորմալ ընթացքի մէջ, թուրքերի և հայերի կտրված յարաբերութիւնները վերսկսվել են, դաշտային աշխատանքները սկսել են, վարում են հողեր գարնան համար, բայց սերմ չկայ շատերի համար, արքունական հարկեր էլ պահանջում են. այս բոլորի համար ո՞վ պիտի պատասխանատուութեան ենթարկվի. յարգելի պարոններ, խղճացէք երկու ազգերին էլ, որովհետև երբ տուժում է մէկը, տուժում է և միւսը. եթէ ազատվէք իշխանութեան պատիժներից, չէք կարող ազատվել խղճի խայթից, որը այժմ ձեզ մօտ, դժբաղդաբար, մեռած է. եթէ մեր ծախսած և պահանջելիք փողերը գործադրէինք մեր ներքին բարեկարգութիւնների համար, որքան երջանիկ կը լինէինք։

Դժբաղդ երկիր, եթէ ուրիշ երկիրներ պարծենում են իրանց որդոց նորանոր գիւտերով, որ իրանց որդիքն են մարդկութեան աղը, որ իրանց որդիքն են այն լոյսը, որի առաջ չքանում է խաւարը, իսկ դու. դու էլ պարծեցիր քո Սաղըլ-բէգերով, Ալիխաններով, էլ չեմ ասում «գիւզալ» Դալի-Ալին, սրանց էլ տրված է գազանային գիւտեր անել, այն է՝ յօշոտել կոյր կանանց, երեխաներին կենդանի այրել և այլն... քեզ վիրաւորել են, բայց այդ բաւական չէ, վէրքիդ մէջ էլ աղ են անել, որ մղկտաս, մինչդեռ. քո երեսը ներկել են քո հարազատ որդոց արիւնով, արևան վրա նստել է մոխրի շերտը։ Թուրք ազգը անապատից է դուրս եկել և որտեղ ոտք է դնում՝ անապատ է դարձնում, երդուեալ թշնամի է կուլտուրականութեան և առաջադիմութեան, մարդկային ցեղի բոյն է, աւերակներ է սփռում. միայն արևմուտքից ծագող արևակի հզօր ճառագայթները կարող են գոլորշիացնել սրանց ուղեղի վրայից խաւարի քօղը...

Բաղանիս

Մելքիսեդէկ քահանայ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻՑ

Մարտի 18-ին

Մարտի 16-ին կուրնձորեցի Դաւիթ Յարութիւնեան անունով մի ծերունու թուրքերը բռնում տանում են։ Հետևեալ օրը Կուրնձոր գնացի և դէպքի մանրամասնութիւնը իմացայ։

Ծերունին աշխատելիս է եղել Ադաու գետի վրա գտնվող իր սեփական այգում, և յանկարծ մի խումբ թուրքեր, խանդակեցի Մահամմէդ Մոլլա-Ավդուլ-Քէրիմ-օղլու առաջնորդութեամբ, շրջապատում են նրան, բռնում և տանում սպանելու, մի քանի ամիս առաջ սպանված մի թուրքի վրէժը առնելու համար։

Լուրը Կուրնձոր հասնելուն պէս պ. Գալուստ Աբրահամեան (գիւղական վերակացու, ջաւուշ) իր դէպի թուրքերը ունեցած դիրքին և ժողովրդականութեան վստահանալով, մի քանի հոգով գնում է թուրքերի մօտ։

Թուրքերը նրան տեսնելով չորս կողմից են հաւաքվում և ներողութիւն խնդրում ու միամտացնում, թէ ծերունին կենդանի է և համարեա ազատ։ Պ. Գալուստը պատմում է, որ թուրքերը իրան տեսնելուն պէս կանգնեցին գլխիկոր, ամօթխած արտայայտութեամբ և պատկառում էին իր տան կերած աղ ու հացը մտաբերելով և իր արած լաւութիւնները յիշելով։

Պ. Գալուստը շարունակում է. «Ախր ինչ բանի վրա էք դուք. մենք խաղաղութիւն, հաշտութիւն ենք ցանկանում, իսկ դուք կրկին ձեր զուռնան էք փչում. վերջը ինչ կը լինի, ինչով կը վերջանայ։ Եղբայրների մէջ, ընտանիքի անդամների մէջ դարձեալ կռիւ է պատահում, բայց կրկին հաշտվում են և սիրտ առնում։ Ճիշտ այսօրինակ է և մեր ու ձեր կռիւը. սակայն մեր փոխադարձ ողջամիտ և հաշտութիւնը երբ է լինելու։ Այլ բան կը լինէր կռւի նպատակը, եթէ երկու ազգերից մէկի կամ միւսի քօքը, արմատը, կարողանար միւսը կտրել և նրա գոյութեան վերջ տալով իր տեղը ընդլայնէր։ Սակայն այդ էլ բարեբախտաբար դժուար է գլուխ անել, որովհետև անհնարին է բոլոր թուրքերին կամ հայերին կոտորել։ Եւ այս բոլորը դուք գիտենալուց յետոյ, հարց չէք տալիս, թէ այդպիսի կռիւներով մենք, մենք զարաւոր դրացիներս ենք վնասվում, մենք խեղճերս ենք տուժում։ Ուրիշներից մեզ տրվելիք եղբայրական օգնութիւնը, մի խորհրդաւոր և գաղտնի դաս է մեզ կարդում և ասում.

—Ամօթ ձեզ, անմիտ և խելառ դրացիներ։ Դուք միմեանց միս պոկում, իրար մերկացնում, միմեանց ձեռքի հացը խլում և մեզ էլ ստիպում էք ձեր կարիքները լրացնելու, որպէս զի չը կորչի ձեր կեանքի թելը»։

Այս ամենը լսելուց յետոյ, ասում է պ. Գալուստը, նրանք պատասխանեցին ինձ.

—Ա՛յ ջանըմ, բիզըն նայ գիւնահըմըզ վար։ Մեզ մօտ մի չինովնիկ չէ գալիս, ասում են, մի գեներալ չէ գալիս, որ մեզ ասէ և խռովարարներին պահանջէ, մենք էլ բռնենք մի քանի անհանգիստ շների օձիքից և նրան տանք, մենք էլ, դուք էլ՝ գինջ, խաղաղ ապրել սկսենք. մենք ինչ մեղքի տէր ենք։

Խաղաղասէր հայ գիւղացիների մէջ պ. Գալուստի պէս մարդիկ շատ կան, որոնք իրանց ազդեցիկ դիրքի շնորհիւ աշխատում են կապել թուրքերի մի շարք գիւղերի և իրանցների կատարեալ երեխեկութիւնը և այդ նրանց աջողվում է։

Եթէ մեր գաւառական նախկին պաշտօնեաները, գոնէ մի քանի խօսքերով իմացնէին կռիւների վնասակարութիւնը, ընդհանուրիս մեծ վնասը, որից միմիայն բէգերը և աղալարներն են դերծ մնում, առանց մեր աչքերը դէպի քաղաքներ դարձնելու, նրանց ոռոչման սպասելու, վաղուց մենք խաղաղ կեանքի գրկում կը լինէինք։

Եթէ հէնց Տակայշվիլին էլ անէր այն, ինչ որ քիչ վերև պ. Գալուստը արտայայտեց յանուն խաղաղութեան, և իր արտասանած բոլոր ճառերով շաղախված ճառերը փոխարինվէին լոկ խաղաղասիրական զոյգ նախադասութիւններով, կէցցէ կ'գոչէինք նրան։ Ուժեղ եմ ես, ես ուժ շատ ունիմ, այնքան կրկնեց այս բառերը, որ գնալուն պէս այդ ուժերը թուրքերի յարձակումների ժամանակ երևան եկան, սակայն չը գիտենք, այդ անտես ուժերին թուրքերը ինչ վարձատրութիւն տուին, որ առատ։ Անշուշտ քիչ վարձ տուին, որովհետև ուժի կէսը նա հետը Գանձակ տարաւ, որտեղ նոյնպէս ի վաճառ հանեց իր ուժը և վերջը անում էլ անյայտացաւ։

Մարդիկ կան, որոնք պոչատ գզալի պէս, ուզեւ-չուզեւ, գրչի բերան են ընկնում և յիշվում. Տակայշվիլին էլ նրանց շարքից է, բայց էլ չենք յիշի այսուհետև նրա անունը։

Ապա պ. Գալուստը վերցնում է ծերունի Դաւիթ ապօրը և Կուրնձոր գալիս։

Սաղանդարեան

ԿԱՐՄԻՐ ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ

Կարմիր ուրուականը նորից է բարձրանում...

Արիւնոտ անցեալի անէծքը բերնին, սրի ու կրակի բովից դուրս գալով, պարզ ճակատով հասել է հայ ժողովուրդը քառասներորդ դարին և նրա շէմքի առաջ նորից է հանդիպում տխրահռչակ Ջինգիզխաններին ու Լանկթամուրներին։ Կրկնվում են մի և նոյն գազանութիւնները, բայց փարագուրված, աւելի կատարելագործած ու ցինիկ կերպով...

Միջին ու քառասներորդ դարը միաձուլվել են իրար հետ։

Ինչ սարսափելի ու հրէշաւոր օրերում ենք ապրում։ Ե՞րբ պէտք է վերջ ունենան այս գազանութիւնները և ո՞վ պէտք է վերջ դնի։

Մի ամբողջ տարի հայ ժողովուրդը մաքառում է ռէակցիայի գաւերի դէմ։ Անթիւ զոհերով, մարդկային և նիւթական ծանր զոհաբերութիւններով, նա այնուամենայնիւ կարող եղաւ պատկառելի տարածութեան վրա մեխել ազատ, վայրենաբարոյ հարևանին, անարատ պահել իր պատիւը։ Շատ ծանր էր, անհաւասար այդ կռիւը. բայց և այնպէս նա բացարձակ էր. մենք գիտէինք ում դէմ պէտք է պաշտպանվել. իսկ այսօր?

Ինչ որ չէր աջողվում թուրք հորդաներին, մեծ եռանդով կատարում էին Գոլիցինի մանկլաւիկները և նրա ստորին-ձեռնասուն պաշտօնեաները։ Բայց միթէ միայն ստորին... Նրանց անվերջ, եռանդոտ սխրագործութիւնները, արդեօք, գաղտնի հրահանգների հետևանքներ չեն։

Ուրեմն ինչու են անպատիժ մնում յանցաւորները։

Թիֆլիսի հաւատարմատարների ու գաւառների գործողութիւնների մէջ խոշոր հակասութիւններ կան։ Թիւրիմացութիւն է դա։

Ո՛չ, անկարելի է այդ թիւրիմացութեան վերագրել։ Մի ամբողջ տարի, արիւն-արցունքի մի սև շրջան շարունակ, խեղդամահ է անում մեզ։ Գոլիցինեան ստորին պաշտօնեաների յանցաւոր ու քամահ սխրագործութիւնները գերազանցում էին թուրքական բարբարոսութիւններից ու այժմ էլ գերազանցում են և ահա թէ ինչպէս է նկարագրում հեռագիրը. «Շուշու գաւառապետը, հաշտարար միջնորդի և կոզակների մի մեծ զօրաբաժնի հետ միասին, խուզարկութիւն անելու նպատակով, մտնում են Ջանախչի, Տող և Ազոխ հայ գիւղերը... կողոպտում տների գոյքը, փողերը և թանկագին իրերը, կանանց ճակատներից պոկում գլխի զարդերը։ Կոզակները անպատւում էին և բռնաբարում ամօթխած գեղջկուհի օրիորդներին, կանանց...»։

Կարդում եմ, նորից կարդում... Կուզէի չը հաւատալ... Բայց անկարելի է չը հաւատալ. դա հասարակ լուր չէ, այլ պաշտօնական հեռագիր Ղարաբաղի թեմական առաջնորդից։

Ուրեմն նորից եղբայրութեան օրերն են գալիս, միջնադարեան գազանութիւնները նորից կրկնվում։

Այսօր էլ քրիստոնեան է ձեռնամուխ լինում հայ սրբութիւններին, պղծում մեր ընտանեկան օջախը, առանց խղճահարվելու, առանց վախ զգալու ոչ մի դատաստանից։

Սրբապղծների օրինակները խրախուսում են արդէն և հետևողներ գրաւում։ Երմօլայեվները թշուառացած ժողովրդի վերջին աւերն են քամում, իսկ կառավարութիւնը յանցաւոր լռութիւն է պահպանում։

Հերիք է, պէտք է որոտայ հասարակութեան ահեղ ձայնը, պէտք է վերջ տալ այս բոլորին, պատժել յանցաւորներին...

Մենք լռում էինք, երբ ամբողջ տարի շարունակ ադմինիստրացիայի վստահամբաւ ներկայացուցիչները, գաղտնի թէ յայտնի, խրախուսում, օգնում էին թուրքերին և մեզ հալածում։ Այդ կողմնապահ վերաբերմունքը մուտք էր գործում արդարադատութեան մէջ անգամ։ Մենք տեսնում էինք այդ ամենը, ցաւում ու լռում, սպասելով արդարութեան վերջնական յաղթանակին. զո՜ւր յոյսեր...

Եւ այս է միթէ արդարութիւնը. աւազակի ճանկերից ազատվողին կոզակն ու պաշտօնեան է կողոպտում, անարգում...

Ամենալատնգաւոր ժամանակը զինաթափ են անում հայ գիւղերը. իսկ թուրքերին... Ինչով պաշտպանվել թուրք հորդաների, վերնատցող աւազակախմբերի դէմ։ Եւ ո՞վ է ապահովում ազգաբնակութեան խաղաղ բնակութեան կեանքը։ Միթէ հին ռէժիմի ձեռնասուն պաշտօնեաները, որոնք շարունակում են կատարել իրանց անպարտաճանաչ, տգեղ դերը։

Զուր յոյսեր են։ Նրանք վաղուց են խախտել հայ ժողովրդի վստահութիւնը, հաւատը, և այժմ էլ իրանց գազանութիւններով շտապում են հաստատել, որ նա չէ սխալվում...

Սակայն մինչև երբ տանջվել Երմօլայեվների ու Նիմնների ձեռքում։

Կա՛յ արդեօք, մի օրէնք, որ սանձահարէր այդպիսիների սխրոծակը, կայ արդարութիւն, որ վերջ տայ այդպիսիների ապօրինութիւններին։

Զգում, հասկանում էք ինչ է կատարվում մեր շուրջը... Այդ անտանելի է, քամահելի բարբարոսութիւն քառասներորդ դարում։ Մինչև երբ տևի... Թող խօսէ հասարակական կարծիքը, հայ կինը, հայ օրիորդը։ Անկարելի է անտարբեր մնալ։ Այսօր գիւղացու հետ է, վաղը էլ մեզ հետ կը լինի։

Թող արդարութիւնը, եթէ նա չէ մեռել, բարձրացնէ իր հեղինակաւոր ձայնը և մեխէ այդ քամահելի վարմունքի տխրահռչակ ապահովին, հաշտարարութեան դիմակ հագած խռովարարին նշաւակութեան անարգ սիւնի վրա... ապա թէ ոչ՝ նորից է բարձրանում կարմիր ուրուականը...

Լ. Դանիէլեանց

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Երեքշաբթի, մարտի 27-ին, կայացաւ քաղաքային խորհրդի ձայնաւորների նիստը։ Նիստը բացվելուց առաջ, քաղաքային խորհրդի դահլիճում կատարվեց հոգեհանգիստ քաղաքային վարչութեան նախկին անդամ և ապա քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ալ. Իվանենկօի յիշատակին, որը այս օրերս կնքել է իր մահկանացուն։ Հոգեհանգստից յետոյ հերթական խնդիրները քննելուց առաջ քաղաքային խորհուրդը միաձայն որոշեց՝ յայտնել խորհրդի կողմից հանգուցեալի այրուն իր խորին ցաւակցութիւնը, յանձնելով այդ քաղաքային վարչութեան անդամներին և քաղաքագլխի պաշտօնակատարին։ Այնուհետև խորհուրդը զբաղվեց հետևեալ խնդիրներով. 1) Քննվեց ձայնաւոր բժ. Վարդանովի առաջարկութիւնը՝ հիւանդանոցի ընդհանուր հարկ սահմանելու մասին։

Վարդանովի բացատրութիւնից պարզվեց, այդ խնդիրը արծարծվել է 1900 թւին, իսկ յետոյ քաղաքային խորհուրդը, հանգամանքները փոխվելով, 1904 թւին նոր վճիռ է կայացրել, որի հիման վրա միջնորդութիւն է յարուցել ուր հարկն է մասնական հիւանդանոցի հարկ սահմանելու քաղաքում։ Այդ մասնական հարկը պէտք է վճարեն՝ բանւորները, մանր գործակատարները, օրավարձով աշխատաւորները և նման անձինք, ուստի ձայնաւորը անարդար էր գտնում հարկը միայն այդ դասակարգից պահանջել և ունեւոր դասին հարկ վճարելուց ազատել, այլ առաջարկում էր ներկայումս, երբ հանգամանքները նոյնպէս փոխվել են նպաստաւոր կերպով և մասնական հիւանդանոցի հարկ սահմանելու խնդիրը մօտ օրերս պէտք է լուծումն ստանայ—միջնորդել ընդհանուր հիւանդանոցի հարկ մտցնելու քաղաքում։ Միւս ձայնաւորները և սանիտարական մասի տեսուչ բժ. Ստեփանեանը, որը մասնակցում էր այդ խնդրի քննութեան, հաստատում էին, որ ոչ մի քաղաքում հիւանդանոցի ընդհանուր հարկը չէ մտցրված և որ այդպիսի միջնորդութիւն կը դանդաղեցնէ մասնական հիւանդանոցի հարկ մտցնելու գործը, որը այս մօտիկ օրերս դրական լուծումն պէտք է ստանայ և որ մասնական հարկ մտցնելով՝ իւրաքանչիւր բանւոր և այլ աշխատաւորներ տարեկան պէտք է վճարեն ընդամենը 1 ր. 50 կ., այն ինչ ընդհանուր հարկ սահմանելով—նրանք պէտք է վճարեն 2 ր.։ Մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ՝ ձայների մեծամասնութեամբ խորհուրդը մերժեց հիւանդանոցի ընդհանուր հարկ սահմանելու առաջարկութիւնը։ Մասնական հարկից սպասվում է մուտք տարեկան մօտ 40,000 ր., իւրաքանչիւր հարկ վճարող իրաւունք կունենայ տարեկան 1 ր.—50 կ. վճարելով օգտվել քաղաքային հիւանդանոցից, այն ինչ ներկայումս Միքայէլեան հիւանդանոցին ամսական ամեն մահճակալի համար 12 ր. է վճարում և այն էլ տեղ չը լինելու պատճառով—շատ շատերին մերժում են ընդունելուց։ 2) Կարդացվեց քաղաքային վարչութեան զեկուցումը—քաղաքիս մէջ ժամանակաւոր վիրաբուժական հիւանդանոց բանալու։ Այդ զեկուցումից երևաց որ քաղաքային խորհուրդը անցեալ տարի, արիւնոտ անցքերի պատճառով՝ վճռել էր 2 ամիս ժամանակով քաղաքում բանալ ժամանակաւոր վիրաբուժական հիւանդանոց՝ օգնութիւն հասցնելու բնակիչներին դժբաղդ դէպքերում և այդ նպատակի համար յատկացրել էր որոշ գումար, բայց մինչև այժմ հիւանդանոցի համար բնակարան չեն կարողացել գտնել 2 ամիս ժամանակով։ Քաղաքային ձայնաւորների մեծամասնութիւնը անհրաժեշտ էր համարում բացել անմիջապէս վիրաբուժական հիւանդանոց 6—8 ամիս ժամանակով, մինչև Արամեանցի անուան հիւանդանոցի բացումը, որը տեղի կունենայ առաջիկայ նոյեմբերին՝ 80 մահճակալով և որտեղ բացի վիրաբուժական բաժանմունքից (թերապեվտիք) հիւանդանոցը կունենայ և առանձին դահլիճ օպերացիայի համար։ Այդ անհրաժեշտութիւնը պատճառաբանում էին նրանով, որ ներկայումս Միքայէլեան հիւանդանոցը, ուր տանում էին վիրաւորվածներին դարմանելու, տեղ չը լինելու պատճառով, ահագին թւով հիւանդներին ստիպված է մերժել, մանաւանդ որ վերջին ժամանակները սկսել են բերել վիրաւորվածներին և այլ քաղաքներից՝ Շուշուց, Գանձակից, Երևանից և այլն, և որ այդ կողմից վիրաւոր բնակիչների դրութիւնը միանգամայն անտանելի է և շատ զոհեր է կլանում բժշկական օգնութիւն չը լինելու պատճառով։ Միայն յունվար ամսին բժ. Վեսելովզորովի ասելով՝ հիւանդանոցը 820 հիւանդին (ամեն տեսակ հիւանդութեամբ բռնված) ստիպված է եղել մերժել, տեղ չը լինելու պատճառով։ Մտքերի փոխանակութիւնից յետոյ խորհուրդը ձայների մեծամասնութեամբ վճռեց բանալ վիրաբուժական հիւանդանոց 6—8 ամիս ժամանակով և յատկացնել լրացուցիչ հարկաւոր գումարը։ Այդ խնդիրները քննելուց յետոյ նիստը փակվեց ժամի 11½-ին։

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

(Շարունակութիւն)

Նախագահը առաջարկում է Աննա Աղամեանին տալ իր վերջին խօսքը։

Ա. Աղամեան (արտասվելով).—Ամուսինս չը կայ... որդիս չը կայ... տունս, տանս իրեղէնները չը կան, ոչինչ չը կայ...

Նախագահը.—Դուք պահանջ էք յայտնում։

ինչ գումարի և դատապարտուողներից ծրին:

Ա. Ադամեան.—41 հազար րուբլի նրան, ով նկատ իմ պատշգամբը (մատնացոյց անելով Հասանին):

Նախագահ.—Իսկ միւսներից պահանջ չունէք: Ինչու միայն Հասանին:

Ա. Ադամեան.—Որովհետև նրա մօտ գտան իմ ճաշկինակը...

Սօֆիա Բեյլուբեկեան պահանջ է յայտնում 15 հազար ր., որը պէտք է ստացվի նրանցից, ովքեր մասն են իրանց մօտ, պատշգամբը. ակնարկում է Հասանին:

Խօսքը վերապահվում է պաշտպանին:

Երդուեալ հաւատարմատար Բայկովի ճառը երկար չէր:

Նա միանգամայն աւելորդ է համարում տարկուսներ անել մեղադրութեան ներկայացուցչին նրա ճառի ներածութեան դէմ, թէ և այդ առիթով շատ բան կարող էր ասել: Դատախազի ճառի մէջ շօշափված անցքերի այդ կողմերի մասին խօսելը պաշտպանը յանձնում է յաջորդ դատավարութեանը, որին նա ինքն էլ է մասնակցելու:

Իսկ այժմ, նրա կարծիքով, դատարանի նպատակն է պարզել. մեղադրվողները ներկայ դէպքերում յանցաւոր են թէ ոչ:

Մեղադրութեան ներկայացուցիչը հրաժարվեց մեղադրել Քերբալայ Մանսուր Ամիր օղլուն և Աբիւլ Հասան Բերաղ-օղլուն: Բայց դատարանը կարող է չը համաձայնվել դրա հետ, ուստի պաշտպանութիւնը ստիպված է գցում մի փոքր ծանրանալ այն ապացոյցների վրա, որոնք շեշտված են մեղադրվողների դէմ: Նա, պաշտպանը, կարծում է որ նրանց յանցանքը ստացված տեղեկութիւնների հիման վրա չեն ապացուցվել: Նոյն իսկ կարծում է, որ նրանց դատի ենթարկելու մեղաւորութիւնը քննիչների գործերի շատութիւնն է և նրա յապճեպ կատարվելը, որոնց մասին խօսեց պ. դատախազը:

Պաշտպանը աւելի մանրամասնօրէն կանգ է առնում այն գլխաւոր ցուցմունքների վրա, որոնք հիմք են ծառայել այդ երկու անձանց դատի ենթարկելու իբրև մեղադրվողների, դրանք Ա. Ադամեանի և Ս. Բեյլուբեկեանի ցուցմունքներն են:

Բայց այստեղ, դատարանում, այդ ցուցմունքները ուրիշ ձևով ներկայացվեցին, առանց փաստերի, իսկ խախուտ հաւաստիացումներով. մեղադրվողների մօտ գտնված շալը և լօտօյի պատճառով մեղադրել, դա աւելի քան անբաւարար է... և չեն կարող ապացոյց ծառայել, որ նրանք կողոպուտներին մասնակցութիւն են ունեցել: Այդ պատճառով պաշտպանը խնդրում է դատարանին նրանց արդար ճանաչել: Ինչ վերաբերում է միւս երկու մեղադրվողներին, որոնց դէմ աւելի հիմնաւոր մեղադրանքներ կան, պաշտպանութիւնը հետևեալ եզրակացութեան է գալիս:

Բահիմ Մօլլա Հաջի-օղլու վերաբերմամբ ոչ մի դէպքում չէ կարելի գործադրել 261 յօդ: Այդ հիման վրա մեղադրելու համար հարկաւոր է նախ և առաջ խմբական գործունէութիւն, որը ներկայ դէպքում չէ եղել: Մեղադրվողի և Վասիլի Պետրոս Յարութիւնեանի մէջ տեղի է ունեցել, նա, պաշտպանը, այդ բանում հաւատացած է,—փոխադարձ ընդհարում, որ ծագել է անխտրութեան հողի վրա:

Դրա մի քանի վկայութիւնները կարելի է գտնել վկաների ցուցմունքների մէջ:

Դէպքը, երևի, այսպէս է պատահել. Պետրոս Յարութիւնեանը սկսել է կրակել, իսկ Բահիմը խենջալով հարուածել է:

Կռիւ են բռնվել, որի ժամանակ Բահիմը խլել է Պետրոսից ատրճանակը, իսկ վերջինս էլ իր կողմից Բահիմի խենջալը: Պաշտպանը կարծում է, որ դատարանը այս դէպքում պէտք է վստահութիւն ցոյց տայ մեղադրվողի ցուցմունքին, որ համապատասխանում է գործի պարզված հանգամանքներին, և յետնակէտ վերցնի իր դատավճռի մէջ: Նա յիշեցնում է, որ նոյն իսկ ինքը, Պետրոս Յարութիւնեանը, խնդրում էր Բահիմին արդարացնելու մասին, գտնելով, որ 14 ամսվայ բանտարկութիւնը նրա համար միանգամայն բաւականաչափ պատիժ է: Քերիմ Մահմուդ օղլու վերաբերմամբ պաշտպանը խոստովանում է, որ դատապարտեալը կարող է պատժվել վիրաւորելու համար (բայց ոչ սպանութեան) աֆֆէկտական դրութեան մէջ: Այդպիսի դրութիւն առաջ է գալիս ամեն տեսակ պատճառներից. վիրաւորանքից, խանդոտութիւնից, գրգռումից և այլն: Քիչ պատճառներ կան, որ մարդու այդ դրութեան մէջ են դնում: Այդ գործողութիւնների համար Քերիմին էլ, ինչպէս և Բահիմին, չէ կարելի մեղադրել խումբ կազմելու մէջ: Ուստի, պաշտպանութիւնը խնդրում է դատապարտեալի վերաբերմամբ գործադրել այն յօդուածները, որոնք նախատեսնում են աֆֆէկտական դրութեան մէջ գտնված ժամանակ վիրաւորելը:

Դատախազը պաշտպանում է իր կարծիքը, որ Բահիմի և Քերիմի գործողութիւնները խմբական են: Իր առարկութեան մէջ նա յիշատակում է գործի մէջ առաջ բերված մեղադրվող Բահիմի ցուցմունքի մասին:

Բայց նրան կանգնեցնում է նախագահը, ասելով, որ դատարանը չը թոյլատրեց հիմնվել այդ ցուցմունքների վրա, այդ պատճառով նա խնդրում է պ. դատախազին դրանց մասին չը խօսել:

Պաշտպանը թեթև առարկութիւն է անում դատախազին և այս անգամ էլ նա չէ խուսափում զսպված, քաղաքավարի, բայց և խորոխ նկատողութեանը նախագահի կողմից. պաշտպանը, չը համաձայնվելով դատախազի «խմբական» խօսքի բացատրութեան հետ, գործ անեց մեղադրողի հասցէին հետևեալ նախադասութիւնը. «Դա, զուտ վարչական-ոստիկանական տեսակէտ է»...

Նախագահ.—Դուք, պ. պաշտպան, կարող էք չը համաձայնվել այդպիսի բացատրութեան հետ, բայց այդպէս դատապարտել չէ կարելի...

Պաշտպան.—Ես միայն ուզում էի ասել, որ երկու հոգին խումբ չեն կարող համարվել...

Նախագահը առաջարկում է դատապարտեալներին ասել իրանց վերջին խօսքերը:

Նրանք նորից են կրկնում իրանց անմեղութեան մասին:

Մինչդեռ դատաւորները խորհրդարանում կազմում էին իրանց վճռի սպառող մի շարք հարցերը, դատաստանական դահլիճում տեղի ունեցաւ մի սրտաճմլիկ տեսարան:

Սօֆիա Բեյլուբեկեանը անկարող եղաւ զսպել իր սրտի ծրկալոյզ զգացմունքը և դիմեց ներկայ եղող մուսուլման հասարակութեանը մի շարք պարսաւանքներով և դառնանքներով իր վիճակի մասին: Այդ տանջվող կնոջ արտասանած կրակոտ ու կրքոտ խօսքերը, ինչպէս երևում էր, մեծ տպաւորութիւն թողեցին: Մուսուլմաններից շատերը նրա խօսելու ամբողջ ժամանակը նստել էին գլխիկոր, ամօթահար, խուսափելով նայել անգամ այդ տանջվող կնոջ վրա:

Մօտեցաւ ծառան և խնդրեց Բեյլուբեկեանին այդպէս բարձրաձայն չը խօսել... Նա լռեց:

Կէսօրից յետոյ մօտ ժամի 4-ին դատարանը արձակեց իր դատավճիռը: Քերիմ Մահմուդ օղլին դատապարտվում է 6 տարի տաժանակիր աշխատանքի, Բահիմ Մօլլա Հաջի-օղլուն 1 տարով ուղարկել ուղղիչ արեստանոցի բաժանմունքը, իսկ միւս երկու մեղադրվողները՝ Քերբալայ Մանսուր Ամիր-օղլին և Աբիւլ Հասան Բերաղ-օղլին արդար են ճանաչված, այդ պատճառով էլ Ա. Ադամեանի և Ս. Բեյլուբեկեանի պահանջները թողնվում են առանց քննութեան: Պատժի դատապարտված Քերիմ Մահմուդ-օղլին և Բահիմ Մօլլա Հաջի-օղլին, այդ վճռից դժգոհ մնացին և խնդրեցին դատարանին վճռի պատճէնը տալ իրանց վճռաբեկ գանգատ տալու համար:

Դատապարտված Բահիմ Մօլլա Հաջի-օղլուն, իր պաշտպանի միջոցով յարուցած խնդրի համաձայն, դատարանը ազատել է բանտից 500 րուբլի գրաւականով:

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Նամակ Օշականից, 23 մարտի)

Մի ամբողջ տարուց աւելի է, ինչ մեր երկիրը անմխիթար սրածութեան և աւերի թեժ է դարձել. մի ամբողջ տարուց աւելի է, ինչ մեր հարևան—թշնամին՝ մոլեգնած զորաւոր այն ու հաջը՝ կապտալի վայրագութեան բոցն աչքերին՝ մահ և ոչնչացումն է պատնում այն բոլորին ու ամենին, որ հայ և հայկական է:

Մոռացաւ մեզ ալևոր երկինքը, որից իզուր գութ ու ողորմութիւն էինք աղերսում. խլրձամեռութեամբ ուրացաւ մեզ քրիստոնեայ կառավարութիւնը, որից, իբրև իշխող տարրից, անտեղի՝ օրինական պաշտպանութիւն և արդարութիւն էինք ակնկալում. մենակ էինք մենք, մենակ՝ մեր անբաւ վշտի, մեր անդարմանելի դժբախտութեան հետ: Բնական է, որ այսպիսի անել պարագաներում մեր—հայ ազգի բոլոր անդամներիս մէջ ուժգնութեամբ խօսէր անլուծանելի միութեան, անխարդախ համերաշխութեան, փոխադարձ օգնութեան ըմբռնումները. մեր լինել չը լինելու և ինչպէս լինելու խնդիրը մեզնից էր կախված. մեզանից իւրաքանչիւրը միւսի կանգուն մնաութեան համար չը պէտք է խնայէր այն, ինչ կարող էր ու հնարաւոր. հայ ազգի ամեն մի հարազատ զաւակ չը պիտի զլանար աջակցելու, նպաստելու իր արենակցին այն բանում, ինչի նա կարօտ ու կարիք ունէր, որովհետև այդ էր պահանջում և պահանջում է մեր ազնիւ շահը, որովհետև այդ էր թելադրում և թելադրում է տակաւին՝ հայ ազգի ամբողջութեան գաղափարը: Այդ բանի անզարտ ճշմարտութիւնը հայերիս՝ աւելի քան մի ուրիշ ազգի համար՝ պէտք է հասկանալի և ընդունելի լինէր, մանաւանդ փորձութեան այս ձիգ ու կարմիր ամիսների արնոտ դասերից յետոյ...

Սակայն շատ տեղերի նկատմամբ՝ սև իրականութիւնը գալիս է չեղեալ բոլորովին հակառակը. ահա մի նմուշ:

Աբարանը մեր հայրենիքի այն գաւառամասերից է, որտեղ բնակիչները պարապում են բացառապէս խաշնարածութեամբ և մասամբ էլ երկրագործութեամբ, որովհետև, չը նայելով հողի բերրիութեան, ցուրտ կլիմայի պատճառով հացահատիկներն այստեղ այն արդիւնքը և բերքը չեն տալիս, ինչպէս, օրինակ, Աբարանին կից Շիրակում, որի կլիման համեմատաբար մեղմ է: Բնականաբար՝ Աբարանի ժողովուրդը երկրագործութիւնից ձեռք չը վերցնելով հանդերձ՝ աւելի ուժ պիտի տար խաշնարածութեան և անասնապահութեան. դրանց միջոցով է նա տալիս պետական ծանր հարկը, կերակրում ու պահում է իր ընտանիքը, հոգում իր առօրեայ և կենսական պիտոյքները: Տաւարն ու ոչխարը աբարանցու համար ամեն ինչ է. և՛ հացատ, և՛ ապրուստ, և՛ հարստութիւն:—Կարճատև ամառվայ ընթացքում աբարանցին իր հացաբոյսերի արտերը քաղելու հետ միասին նաև մեծ քանակութեամբ խոտ է հաւաքում, որպէս զի 7—8 ամսեայ ձմեռվայ շրջանում,—երբ ձիւնն ու սառնամանիքը սառոյց շղթաներով խեղդում, սպանում են ամեն տեսակ բոյս ու բուսականութիւն, համարեա անանցանելի են դարձնում երթևեկութեան ճանապարհները,—նախիրն ու հօտը ունենալու բաւարար պաշար ունենան:

Բայց անցեալ տարին, երբ խաղաղ հայ շինականը՝ նզովելով ժամանակն ու մարդկութիւնը, հարկադրված, բոլորովին անճարացած՝ մէկդի դրեց նահապետական մաճն ու արօրը, մանգաղն ու հովւական ցուպը և իր պատուի ու գոյութեան պաշտպանութեան համար՝ զէնք առաւ նամարդ դուշմանի դէմ,—աբարանցին էլ, իր եղբայր ուրիշ շատ գաւառացիների պէս, երկիւղի ու սարսափի ազդեցութեան տակ հնարաւորութիւն չունեցաւ ժամանակին ընտանիքի և անասունների տարեկան պարէնը հաւաքել, ուստի այսօր նա՝ մեծ դժուարութիւններով իջել է իր դաշտեցի հարազատներին—աշտարակցիների և օշականցիների մօտ ու նրանցից եղբայրական օգնութիւն է խնդրում: Համեստ, շատ է համեստ նրա խնդիրը. թոյլ տալ որոշ վճարով՝ գիւղի «ղոխբում» արածելու ոչխարի հօտը, մինչև Աբարանի բարձրավանդակում էլ գարունը կը ծագէր: Աշտարակցիք մի կերպ յանձն են առնում, իսկ օշականցիք սկզբի մի քանի օրը լռում, կամ անորոշ պատասխան են տալիս, ապա՝ բացէ ի բաց մերժում. տատանման այդ պերիոդում՝ հասարակութեան տանուտէրը, բնիկ օշականցի, ասում է աբարանցիներին, որ գնան «ղոխբում» փարախներ (ագարներ) շինեն, որովհետև ինքը երաշխաւորում է, որ իր համագիւղացիներին համաձայնութեան կը բերի: Աբարանցիները հաւատում և վարվում են նրա ասածի պէս: Սակայն միւս օրը օշականցիք վրա են ընկնում, փարախները քանդում, ծեծում են իրանց գթասրտութեան ապաւինած հայ մարդկանց և սպանում են մի քանի գառներ ու ոչխարներ: Տարերքից հալածված, իրանց հայ «եղբայրներից» բռնութեամբ մերժված աբարանցիները գալիս են գիւղ, պատմում են տխուր եղելութիւնը և աղերսում՝ անտես չառնել իրանց խնդիրը, կորստեան չը մատնել իրանց ընտանիքը, որովհետև նախ, «արանի» միւս հայ գիւղերն արդէն հնար եղածին չափ տեղաւորել են իրանց արօտներում սարեցիների տաւար ոչխարը, երկրորդ՝ թուրքերին դիմելու ճար ու համարձակութիւն չունեն, և երրորդ, որ ամենագլխաւորն է, ոչխարների մեծ մասը ծնել է արդէն, այլ ևս տեղափոխելու կերպ չը կայ:

Օշականցիները մնում են անողոք: Յուսահատ աբարանցիները դիմում են գաւառապետին. վերջինս մի առանձին գրութեամբ խնդրում է օշականցիներին, որ սրանք՝ թէկուզ յանուն մարդասիրութեան՝ մի առ ժամանակ պահպանեն, տեղաւորեն նրանց. սակայն օշականցիները մնում են անդրդվելի և իրանց մի քանի հարևանների խրատին, յորդորին ու յանդիմանութեան միայն մի պատասխան են տալիս. «Չենք ուզում, չենք ուզում, որովհետև մեր արտերը կը փչացնեն»...—«Նախ որ մենք ղոխբումն համարեա ցանքս չունենք, երկրորդ էլ՝ կարելի է պահպաններ վարձել, որոնք կը հսկեն դաշտերում, և եղած վնասները կը հատուցվեն», պատասխանում են օգնելու պատրաստակամութիւն ունեցող անհատները:—Դարձեալ նոյն սպանիչ «չենք ուզում» է որոտընդոստ գոռում: Աբարանցիները, երեխասարդ ու ծեր, մանուկների պէս մղկտում՝ գթասրտութիւն են աղերսում, բայց լսում են միայն փողոցային քրքջոցներ ու անտաշ լուտանքներ: Կեանքը քաղցր է, նրանք ապրել են ուզում, նրանք այսօրվան օրը թուրքի դուռ գնալ, նրանից օգնութիւն խնդրել՝ ոչ կամենում էին և ոչ կարող էին. ուստի երեկոյին դէմ են անում, յամառում ու աղչում են, նոյն իսկ սպառնում են, որ եթէ օշականցիներն այդ ձևով շարունակելու լինեն, նրանք կըդիմադրեն, կը կռւեն, որովհետև կոտորել իրանց ոչխարը—նոյն է թէ սպանել, ջնջել իրանց ընտանիքը:

Չէր կարելի տեսնել այս յուսահատ, անճար, ճնշված հայ մարդկանց և չը խղճահարվել, չը կսկծալ: Կայէն, միայն Կայէն պէտք է լինի մարդ, որ այնպէս ոսկրացած անտարբերութեամբ, սարսեցնող սառնասրտութեամբ պատասխանէ իր եղբօր լացաչած թախանձանքին, քարերը շարժող աղերսանքին—չաւերել իր օջախը, չը սպանել իր թշուառ գերդաստանը...

Օշականցիներ, օշականցիներ, ամօթ է, կարմրեցէք. ձեր արարքը պարսաւելի, նշաւակելի է, ձեր վարմունքը կայէնութիւն է, ձեր գործը՝ եղբայրասպանութիւն: Դուք անգոսնում, վիրաւորում էք այն երկու մեծ հոգիների յիշատակը, որոնց նշխարները ձեր միջում հանգչելու դժբախտութիւնն ունեն. նայեք ձեր գիւղի կաթողիկէին. այնտեղից ս. Մեսրոպի և Վահան Ամատունու մունջ ուրուականները լռութեամբ յանդիմանում, նախատում են ձեզ. եթէ ձեր մի քանի հարևանների յորդորական խօսքերն անկարող են հալեցնելու ձեր սրտի սառնամանիքը, գոնէ թող հայութեան այս երկու անձնուէր, պատկառելի բարերարների ներկայութիւնը հարկադրի ձեզ, յօգուտ ձեր անճար, կարօտեալ եղբօր՝ յանձն առնել մի փոքր զոհողութիւն:—Օշականցիներ, սպասում ենք. ցոյց տուէք, որ Կայէն չէք, ապացուցէք, որ եղբայրասպան չէք, և մենք ուրախութեամբ կարձանագրենք այդ:

Վ. Կամսարական

ՄԱԿԸՆԹԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏԵՂԱՏՒՈՒԹԻՒՆ

Չը նայելով որ ամբողջ Ռուսաստանում և ոչ մի անկիւն չը կայ, ուր պատերազմական կամ զինուորական դրութիւն չը լինի յայտարարված, չը նայելով որ Վիտտէ-Դուրնովօի կառավարութիւնը ամեն տեսակ յայտնի ու գաղտնի միջոցներով աշխատեց ճնշում բանեցնել Պետական Դումայի համար եղող ընտրութիւնների վրա և թոյլ չը տալ, որ կառավարութեանը անհաճոյ կուսակցութիւնների ներկայացուցիչները պատգամաւորներ ընտրվեն, և չը նայելով այն հանգամանքին, որ սոց.-ռամկավար կուսակցութիւնները, աննշան բացառութեամբ, բօյկոտ են յայտարարել Դումայի դէմ և այդպիսով ամենագիտակից բանուորները չեն մասնակցում ընտրութիւններին, կրկնում ենք, չը նայելով այս բոլորին, մինչև օրս եղած ընտրութիւնները բոլորովին անսպասելի հետևանքներ ունեցան: Մեծ մասամբ ընտրվում են սահմ.-ռամկավար կուսակցութեան թեկնածուները, երկրորդ տեղը բռնում են այսպէս կոչված «վայրենիները», իսկ աջակողմեան կամ պահպանողական կուսակցութիւնները, չը նայած իրանց կազմած «բլոկ»-ին, համեմատաբար շատ աննշան աջողութիւն են ունենում:

Ցիրաւի որ սա մի շատ աչքի ընկնող և նշանակելի երևոյթ է, որի մասին արժէ փոքր ինչ մտածել: Նշանակելի է մանաւանդ, ասում ենք, այն տեսակէտից, որ ինչպէս վերևում ասացինք, սոց.-ռամկավարների յայտարարած բօյկոտի պատճառով, ընտրութիւններին չեն մասնակցում բոլոր գիտակից բանուորները, «անհանգիստ» ու յեղափոխական բոլոր տարրերը: Կը նշանակէ, բացի միապետութեան պաշտպան և յետադէմ կուսակցութիւններից, ընտրութիւններին մասնակցում են բոլոր այն կուսակցութիւններն ու «միջին» տարրերը, որոնք մինչև հոկտեմբեր 17-ի մանիֆէստի հրատարակվելը ձեռք ձեռքի տուած էին ընթանում սոց.-ռամկավարների հետ և մեծ աջակցութիւն էին ցոյց տալիս սրանց յեղափոխական շարժումները առաջ տանելու մէջ: Բայց հէնց որ վերոգրեալ մանիֆէստը հրատարակվեց, դրանք բոլորն էլ յանկարծ երես դարձրին ձախակողմեան ծայրայեղ կուսակցութիւններից, սարսափած փախչելով Վիտտէի փէշերին ու սրանից «կարգ» և փրկութիւն խնդրեցին: Եւ Վիտտէն սկսեց «կարգը» վերականգնել... Ամուր յենվելով իր երեկվայ հակառակորդ, իսկ այսօրվայ դաշնակից մեծ ու մանր բուրժուազիայի վրա, որը մի կողմից հոկտեմբեր 17-ի մանիֆէստով խոստացածները իր բոլոր ձգտումների ու ցանկութիւնների ամփոփումն ու իրականացումն էր համարում, իսկ միւս կողմից, յեղափոխական կուսակցութիւնների յաղթական առաջխաղացութիւնից վախեցած ու սարսափած, կարծեցին թէ միապետական բոլոր կարգերի հետ պիտի խորտակվի ու սրբվի և բուրժուազիական թագաւորութեան հիմքերը, և ապա օգտվելով այն հանգամանքից, որ ժողովրդի «վայրենի» կոչված կամ քաղաքական որ և է ինքնագիտակցութիւնից զուրկ տարրերը չափազանց արդէն յոգնել էին նախ սոսկալի պատերազմից կրած անասելի դժբաղդ հարուածներից, իսկ յետոյ էլ յեղափոխական շարժումներից առաջացած անտեսական վնասներից,—կրկնում ենք, այս բոլոր հանգամանքներից ճարպիկութեամբ օգտվելով ու այդ դասակարգերի վրա յենվելով, Վիտտէ-Դուրնովօն սկսեցին հրով ու սրով «կարգը» վերականգնել:

Սկզբում նրանք այդ անում էին յանուն հոկտեմբերեան մանիֆէստի և այնպէս էին ցոյց տալիս, թէ իրանց զէնքը ուղղված է յեղափոխականների և տոհասարակ այն տարրերի դէմ, որոնք «խանգարում էին մինիստրութեանը բարձրագոյն մանիֆէստով խոստացված ազատարար սահմանադրութիւնը իրականացնելուն»: Եւ քանի որ մինիստրութիւնը այդ դիմակի տակ էր կատարում իր սխրագործութիւնները, բուրժուազիայի և այլ միջին դասակարգի կողմից մի տեսակ մակընթացութիւն էր կատարվում դէպի մինիստրութիւնը. նրանք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով խրախուսում էին սրան, քաղաքային վարչութիւնների և այլ պաշտօնական հիմնարկութիւնների միջոցով շնորհակալութիւններ էին յայտնում: Բայց երբ, բուրժուազիայի այդ ընթացքից ոգևորված ու իր կատարած դաժանութիւններից արբեցած մինիստրութիւնը այլ ևս իր արարքների չափ ու սահմանը չը ճանաչելով, ամբողջ երկիրը մի կատարեալ պատերազմական դաշտ, մի ընդարձակ սպանդանոց դարձրեց, և երբ մանաւանդ նա սկսեց մէկը միւսի յետևից յետ խլել, ոչնչացնել այն բոլոր ազատարար կարգերն ու օրէնքները, որոնք խոստացված էին հոկտեմբերեան մանիֆէստով, այդ ժամանակ, ասում ենք, միջին դասակարգերի մակընթացութիւնը յանկարծ կանգ է առնում և սկսվում է մի զօրեղ տեղատուութիւն, որը մինչև այսօր էլ շարունակվում է ու դեռ երկար կը շարունակվի, մինչև որ ներկայ մինիստրութիւնից ու նրա ընտրած աւերիչ քաղաքականութիւնից միայն տխուր յիշատակներ կը մնան:

Ահա հէնց այս տեղատուութեան հետևանքն է այն հանգամանքը, որ Դումայի ընտրութիւններին յաղթութիւն են տանում սահմ.-ռամկավարները և ապա մեծ թւով «վայրենիներ» են ընտրվում: Թէև վայրենի կոչվածները, իբրև քաղաքական որ և է որոշ դաւանանքից զուրկ մարդիկ, երբէք պարլամենտական կեանքում մի առանձին նշանակութիւն չեն ունենում, բայց և այնպէս Ռուսաստանի առաջին Դումայում նրանք իրանց քանակով մեծ դեր կարող են խաղալ: Նախօրօք կարելի է ասել, որ նրանք մեծ մասամբ կառավարութեան օպօզիցիան կը կազմեն, իսկ սահ.-ռամկավարների ազդանդաւոր ու շիտակ հռետորների ազդեցութեան տակ, նրանք կարող են նոյն իսկ բացարձակ կերպով սրանց կողմը անցնել: Եւ Վիտտէ—Դուրնովօի մինիստրութիւնը, որը դեռ երէկ կատարելապէս վստահ էր, թէ Դումայում մի ջախջախիչ խուլիգանական մեծամասնութիւն պիտի ունենայ, այսօր յանկարծ փոքրամասնութեան մէջ է մնում:

Այս փաստը նշանակելի է և այն տեսակէտից, որ, մի կողմ թողնելով բանուորների բօյկօտը, ընտրութիւններին դեռ ևս չեն մասնակցել Ռուսաստանի ծայրերից ու ոչ մի երկիր, որոնց օպօզիցիայից մինիստրութիւնը այնքան վախենում էր և հարիւր ու մի տեսակ ֆօկուսներ գործ դրեց նրանց ընտրութիւնները յետաձգելու համար:

Սակայն բանից դուրս եկաւ, որ վստահելի մայր երկիրն էլ երես դարձրեց Վիտտէից... և ի հարկէ, մեղաւորը ինքը Վիտտէն է իր յոռի ու վայրագ քաղաքականութեամբ: Tu l'as voulu George Dandin.

Խ.-Ազատ

ՆԱՄԱԿ ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐԻՑ

Անցեալ երեքշաբթի, ամսիս 14-ին, տեղիս երկրորդ հասարակական ակմբանոցի դահլիճում տեղի ունեցաւ հայկական երեկոյթ բարեգործական նպատակով, ուր ներկայ էին բազմաթիւ հանդիսականներ թէ հայերից և թէ օտարազգիներից:

Երեկոյթի ծրագիրը կազմված էր բազմակողմանի և հետաքրքիր: Նախ՝ խաղացին Նոր-Նախիջևանի բարբառով Վ. Կոմսի «Եկւորներ» վօդվիլը, որ անչափ աշխոյժ և բաւական զուարճացրեց հանդիսականներին,—ուր փայլեցին իրանց խաղով օր. օր. Շախնաբեան և Հալլաճեան:

Ապա կուբանեան կօզակների սիմֆոնիական նուագախումբը նուագեց հետևեալ կտորները. 1) «Կովկասեան ուրուագծեր» Իպպոլիտով-Իվանովի,—ա) «Կիրճում». բ) «Լեռնականների գիւղում», գ) «Մզկիթում», դ) «Սարդարի մուտքը», և 2) «Լէզգինկա»՝ Ռուբինշտէյնի «Դև» օպերայից, որոնցից միայն առաջինն ու վերջինն արժանացան բուռն ծափահարութեան:

Ապա տիկ. Բողարսուկեանը երգեց Վերդիի «Տրուբադուր» օպերայից մի կտոր: Տիկինն ունի աչքի ձայն, երգում է բաւական լաւ, բայց երկչոտ: Նշանակում է, որ նա բեմ շատ քիչ է դուրս եկել: Յուսով ենք, որ տարիների փորձը կանհետացնի նրա երկչոտութիւնը և վստահութիւն կը ներշնչէ նրան դէպ իր ուժերը:

Ապա տիկ. Խացկևևիչ շատ գեղեցիկ նուագեց դաշնամուրի վրա Լիստի «Հագներգը», որ և արժանացաւ անվերջ ծափահարութեան:

Դրանից յետոյ երգեցիկ խումբը երգեց Թաշճեանի «Բարէ, քանի հրաշափառ» օրհներգը, ներդաշնակութիւն Ն. Ս.-ի, որ այնքան էլ լաւ տպաւորութիւն չը թողեց, որովհետև այդ երգի դաշնակահարը գիմնազիայի մի անփորձ աշակերտ էր:

Ամենից վերջը տեղի ունեցան բեմի վրա ազգային տարազով հայկական պարեր, որոնք մեծ տպաւորութիւն թողեցին տեղացի հայերի և մանաւանդ օտարազգիների վրա: Ամենից լաւ պարեց պ. Ալխազեանը:

Երեկոյթն ընդհանրապէս լաւ տպաւորութիւն թողեց հանդիսականների վրա, որոնք գոհ սրտով հեռացան թատրօնից: Մուտքը եղել է մօտաւորապէս 600 ր.: Երեկոյթի կազմակերպողներն արժանի են շնորհակալութեան:

Խ. Բարսեղեանց

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Արմաւիր, մարտի 15-ին

Արմաւիրի հայոց ծխական երկսեռ դպրոցների հոգաբարձութիւնը խոնարհաբար խնդրում է «Մշակի» առաջիկայ №№-ից մէկում տպագրել այս կարճառօտ հաշիւը ներկայ տարվայ փետրվարի 10-ին կայացած երեկոյթի արդիւնքի մասին, որ տեղի ունեցաւ ակումբանոցի դահլիճում՝ յօգուտ վերոյիշեալ դպրոցների:

Ստացված է. տ.տ. Դաւթեանից—140 ր., Մամիկոնեանից—226 ր. 5 կ., Բալուղեանից—338 ր. 15 կ., Մկրտումեանից—233 ր. 90 կ., Զուբարեանից և Զումալեանից—167 ր. 15 կ., Գասպարեաններից—395 ր., Այվազեաններից—165 ր., տոմսակների վաճառումից—394 ր. 35 կ., օր. Թորոսեանից—150 ր., գիմնազիան անձինքներից—76 ր. 84 կ., պատւաւոր տոմսակներից—280 ր.: Ընդամենը մուտք—2566 ր. 44 կ.: Ելք—566 ր. 44 կ. և մնում է զուտ արդիւնք—երկու հազար րուբլի, որ գտնվում է հոգաբարձութեանս տրամադրութեան տակ:

Պարտք ենք համարում յայտնել մեր խորին շնորհակալութիւնը երեկոյթին մասնակցող և աջակցող յարգելի տիկիններին, օրիորդներին, երիտասարդներին, եկեղեցական երգեցիկ խմբին իր ղեկավարով, ուսուցչուհիներին և ուսուցիչներին, վերջապէս բոլոր նուիրատու պարոններին:

Նախագահ հոգաբարձութեան՝
Զաւադ-բէկ Բալուղեան

Գորիս, մարտի 22-ին

«Մշակի» 57-րդ առաջնորդողում խօսելով ի մէջ այլոց Զանգեզուրի աւերված գիւղերին նպաստ բաժանելու հարցի մասին, ցանկութիւն է յայտնում պ. Քալանթարը, որ նպաստը բաժանէ «յանձնաժողովը» և ոչ անհատը: Դա մի արդար պահանջ է: «Մշակի» նախորդ համարում կար քաղուած իմ «ղարաբաղցիներին օգնող յանձնաժողովին» ուղղված նամակից. դժբաղդաբար չէր բերված այն կտորը, ուր ասված էր, որ նպաստը բաժանելու է Գորիսում կազմած յանձնաժողովը:

«Թիֆլիսի նպաստամատոյց յանձնաժողովից» պ. Մելիք-Ազարեանի ձեռքով ստացել ենք 3000 րուբլի: «Ղարաբաղցիներին օգնող յանձնաժողովի» կողմից պ. Խունունցի ձեռքով 1000 րուբլի: Եկատերինօդարից՝ Արսէն քահանայի միջոցով 1000 րուբլի: Ընդամենը 5000 րուբլի:

Նպաստը բաժանում են 15 հոգուց բաղկացած ընտրեալ անձինք, որոնցից 5-ը Գորիսից ընտրված անփոփոխ ներկայացուցիչներ են: Փաստաթղթերը կուղարկվեն նուէր ուղարկող հիմնարկութիւններին:

Ն. փ. Մ.-Թանգեան

Թիֆլիս, մարտի 23-ին

Թոյլ տուէք պատուական լրագրիդ էջերից մէկում հրատարակել այս մի քանի տողը, իբրև պատասխան պ. Գալստեանի «Մշակի» № 62-ի մէջ լոյս տեսած նամակի:

Պարոն Գալստեանը պատրաստակամութիւն է յայտնում. «տպագրել դասագրքեր Թուաբանութեան, պատմութեան, աշխարհագրութեան և այլ առարկաների վերաբերեալ, եթէ յօրինողը կը ներկայացնէ Ներսիսեան դպրոցի կամ Գ. Ճեմարանի մանկավարժական ժողովին և վերջինս ձայների մեծամասնութեամբ յարմար կը գտնէ տպագրութեան»:

Պատիւ ունիմ յայտնելու, որ ես ունիմ թարգմանած ֆրանսերէնից Եւրոպայի ֆիզիքական, քաղաքական և անտեսական աշխարհագրութեան մի դասագիրք «F. Schrader et L. Gallouédec»-ից, որոնք երկուսն էլ նախկին աշակերտներ են ֆրանսիական այն հռչակաւոր պրոֆէսօրների պատրաստող հաստատութեան, որը կոչվում է «Ecole Normale Supérieure» և «Agrégé d'Université»: Ես սովորել եմ այդ դասագրքով ֆրանսիական մի միջնակարգ դպրոցում, աւանդելու ժամանակ ևս ուսումնասիրել և թարգմանել եմ այդ առարկան և շատ յարմար եմ գտնում մեր թեմական դպրոցների և այն գաւառական քաղաքների համար, որոնք մեր դպրոցները փակվելուց առաջ ունէին Գ. և Դ. դասարաններ և նոյնքան բարեկարգ, որքան Ներսիսեան դպրոցի և Գ. Ճեմարանի համապատասխան դասարանները, քանի որ այդ դպրոցներից ընդունվում էին Ճեմարանի Գ. և Դ. դասարանները և ամենից լաւ աշակերտներից լինում: Իմ թարգմանութիւնը ներկայացրած է Ներսիսեան դպրոցի հոգաբարձական խորհրդին և յետոյ ուսուցչական ժողովին. եզրակացութեան մասին իմ նամակս հրատարակված է «Արշալոյսի» № 57-ի մէջ:

Ուրեմն յիշեալ հաստատութիւնների ուսուցչական խմբերից դուրս եղած ուսուցիչների ներկայացրածը կարող է նոյն դատին ենթարկվել, եթէ ուսուցչական խմբերից մէկն ու մէկը ունի որ և իցէ բան հրատարակելու համար: Ուստի աւելի յարմար չէ՞ր լինի այդպիսի առարկաների քննութեան համար ստեղծել ձեռնհաս անձնաւորութիւններից մի երրորդ, չէզոք մարմին, քննադատութեան անելու աշխատութիւնը պատրաստող անձնաւորութեան ներկայութեամբ, որպէս զի որոշ պահանջարկութիւններին նա կարողանար անձամբ պատասխանել և հերքել:

Յ. Այվազեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զինուորական դատարանը փակ նիստում քննեց մարտի 28-ին Մալինօվկաւ սպանող Գլօտովի գործը: Ինչպէս յայտնի է, Մալինօվկին կոնտրօլի պալատ փող տանելու ժամանակ ենթարկվեց յարձակման և սպանվեց: Դատարանը դատապարտեց Գլօտովին մահվան պատժի, խնդիր յարուցանելով, որ միջնորդութիւն անել այդ պատիժը փոխադրելու մշտական տաժանակիր աշխատանքով: Յանցաւորին պաշտպանում էր Կլանկ:

—

Մենք հաղորդել էինք, որ Գրիգոր Արէշեանի ալրանը խլել էին թուրքերը Սարդարապատի մօտերքում: Այժմ մեզ յայտնում են, որ ութ գլուխ ալրանք գտնվել է Ազատաթփայում շնորհիւ Կարաաղաի պրիստաւ իշխան Վաչնաձէի: Ալրանքը յանձնվեց Արէշեանին մարտի 20-ին: Գաւառապետ Նահիջեանը յոյս է տալիս Արէշեանին, որ կը գտնվի և մնացած ալրանքը:

—

Անդրկովկասեան երկաթուղիների կառավարիչ ինժեներ Շայկևիչը կը սկսէ իր պաշտօնավարութիւնը յունիսի սկզբներում, այսինքն Պետական Դումայի գումարվելուց յետոյ: Այդ ժամանակ, ինչպէս հաղորդում են «Баку» թերթին, մտադրութիւն կայ վերացնել զինուորական դրութիւնը: Գնդապետ Նէյգեբաուերը, ներկայ ժամանակաւոր զինուորական կառավարիչը, կը փոխադրվի իր պաշտօնից՝ զինուորական դրութիւնը վերացնելուց յետոյ:

—

Մարտի 27-ի քաղաքային խորհրդի նիստում, հերթական խնդիրներից զատ, ձայնաւոր Ա. Մ. Արղութինսկին՝ նկարագրելով Թիֆլիսի արհեստաւորաց ուսումնարանի ուսուցիչ պ. Ալ. Մելիք-Ալլահվերդեանի հետ պատահած տխուր դէպքը—մի քանի աշակերտների յարձակումը նրա վրա և բռնութիւն գործելը—և յիշատակելով նրա բարեմասնութիւնները և այն յարգանքը, որ նա վայելում է ձայնաւորներից և նրան ճանաչող բազմաթիւ անձինքներից—առաջարկեց քաղաքային խորհրդի կողմից յայտնել նրան ցաւակցութիւն: Այս առաջարկութիւնը ընդունվեց խորհրդից միաձայն և յանձնվեց քաղաքային վարչութեանը ի կատար ածելու:

—

Զատկական տօներին աղքատներին բաժանելու համար ստացանք. 1) տիկ. Ն. Մելիք-Էլնաթեանից 15 րուբլի, 2) Արշակ Մալեանի արհեստանոցում Ս. Տէրխաչատրեանցի ձեռքով հաւաքած 4 րուբլի:

—

Մայիսի 1-ին Թիֆլիսի արքունական թատրօնում կը սկսվեն օպերետային ներկայացումներ պ. Շուլցի ղեկավարութեամբ: (Պատ. Գազ.):

—

Քաղաքային խորհրդի վերջին նիստում ձայնաւոր բժ. Վարդանովը ի նկատի ունենալով լրագիրների մէջ տպված տեղեկութիւնները քաղաքային մսի խանութների մէջ տեղի ունեցած չարաշահութիւնների և քաղաքային սպանդանոցի մէջ տիրող անկարգութիւնների վերաբերութեամբ՝ հարցապնդում արեց խորհրդի նախագահին՝ թէ արդեօք ինչ դրութեան մէջ է այդ երկու խնդիրը: Ձայնաւոր Վարդանովը ակնարկեց՝ որ լրագիրներից մէկը (Յ. Փ.) տպագրել է, որ քաղաքային մսի խանութներից ստացած վնասը 120,000 ր. է հասնում: Նախագահի բացատրութիւնից երևաց, որ քաղաքային սպանդանոցում, ինչպէս անկարգութիւններ չը կան, ինչ վերաբերում է քաղաքային մսի խանութների մէջ գործած չարաշահումներին, դրա մասին քաղաքային վարչութիւնը պատրաստում է մի զեկուցում, որը և կը ներկայացվի առաջիկայ նիստերից մէկում:

—

Ֆինանսների նախարարութիւնը հաշւել է, որ եկամտի հարկից պէտք է ստացվի 25—40 միլիօն րուբլի մուտք:

—

Ի գիտութիւն մեր վաճառականական դասակարգի հարկաւոր ենք համարում հաղորդել, որ ներկայումս Պետերբուրգում խորհրդակցութիւն է կայանում վաճառականական վարչութեան (куп. управа) և բորսային կազմակերպութեան մէջ ռեֆորմներ մտցնելու: Մարտի 17-ին ի միջի այլոց Պետերբուրգ է գնացել մասնակցելու այդ խորհրդակցութեանը Մոսկվայի առևտրական դասակարգի աւագը:

—

Մոսկվայի բանկային գրասենեակի կառավարիչները՝ վերջին յանդուգն յարձակումներից և կողոպուտներից ահաբեկված՝ արտասահման են ուղարկել մասնագէտ-ծառայողներ, որ նրանք այնտեղ ծանօթանան՝ թէ եւրոպական բանկային հիմնարկութիւնները ինչպիսի նախազգուշացուցիչ միջոցներ են գործ դնում այդ հիմնարկութիւնները պահպանելու համար գողական պատահարների դէմ:

—

Հոկտեմբերի 17-ի մանիֆէստի հիման վրա միացեալ գիւղացիների կուսակցութեան կենտրոնական կօմիտէտը որոշել է տալ իր ձայները. ¼-ը սահմանադիր-ռամկավարներին, ¼-ը հոկտեմբերի 17-ի միութեանը և ½-ը կուսակցութիւնների անկախ թեկնածուներին:

«Рѣчь»

—

Պարիզից հեռագրում են «Рѣчь»-ին. «Պարիզում կազմվում է մի մասնաժողով, որի նպատակն է բողոքել բալտիական երկրում գործադրվող զինուորական էկզեկուցիաների դէմ: Մի առանձին պատգամաւորութիւն պէտք է շրջէ բոլոր մայրաքաղաքները և ներկայացնէ եւրոպական պետութիւններին ու Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներին յիշատակագիր Լիֆլանդիայում և Կուրլանդիայում կատարվող անցքերի համար, և միջամտութիւն խնդրել: Այստեղի լատիշ-էստոնական գաղութը խոստովանում է, որ օտար կառավարութիւններին դիմելը ոչ մի դրական հետևանք չէ կարող տալ, բայց նա միևնոյն ժամանակ վստահ է, որ հռչակաւոր հրապարակախօս-գրողները ամեն աջակցութիւն ցոյց կը տան իրանց և յոյս ունի, որ պաշտօնական Պետերբուրգի վրա կազդէ ամբողջ աշխարհի հասարակական կարծիքը և կը զսպէ բալտիական երկրը հնազանդեցնողներին»:

—

Պետերբուրգի ճաշարանները, որ փակվել էին ադմինիստրացիայի կարգադրութեամբ, դարձեալ վերաբացվելու են: Քաղաքը ունի 35 ճաշարաններ, որոնցից 32 փակված էին: Ինչպէս ասում են, վերաբանալու պատճառն այն է, որ վերջին ժամանակներս սաստկանում են հիւանդութիւնները բազմաթիւ անգործ բանուորների մէջ, սակաւակերութեան պատճառով:

—

Փետրվարի վերջերում Տօբօլսկում թունաւորվեց իրան ֆելդշերուհի Բերդիգինա: Նրա թողած նամակից երևում է, որ պատճառը եղել է օր. Սպիրիդօնովայի դէմ գործադրված բռնութիւնները: Դրա ազդեցութեան տակ նա վճռել է մեռնել, քան ապրել ներկայ մեր տխուր իրականութեան մէջ:

—

Մօտ օրերս Պետերբուրգում Տատարսկայա փողոցի վրա գտնվող մուսուլմանների մզկիթում ախունդը դիմեց աղօթողներին և հաղորդելով, որ նրան քաղաքապետը իր մօտ է կանչել և ասել, որ կառավարութիւնը միշտ հոգ է տարել մուսուլմանների մասին, որի համար նրանք, մուսուլմանները, շնորհակալ պէտք է լինեն կառավարութիւնից, ուստի և նրանք պարտաւոր են «ոչ մի թերթ չը ստորագրել և ոչ մի բանի մէջ չը մասնակցել»: Թէ ինչ էր հասկանում քաղաքապետը «ոչ մի թերթ» և «ոչ մի բանի մէջ», այդպէս էլ մնաց անորոշ, բայց մուսուլմանները այդ խօսքերը բացատրեցին այն մտքով, որ «չը ստորագրելը» վերաբերում է ընդդիմադիր թերթերին, իսկ «չը մասնակցելը»՝ ընտրութիւններին: Ահա այդպիսով ստացվում է

մի օրիգինալ բոյկոտ Դումայի վերաբերմամբ, քաղաքապետի կարգադրութեամբ: «Рѣчь»

—

Կոչ ռուս հասարակութեան: Ռուսաց գրողների ռուսական միութիւնը մի ընդարձակ կոչ է ուղղել ռուսաց հասարակութեան, որից առաջ ենք բերում հետևեալ կտորը. «Դարձեալ կազմակերպւում են հրէական ջարդեր Ռուսաստանի հարաւում և արևմուտքում: Նորից են լսվում չարագուշակ լուրեր, որ շատ տեղերում ադմինիստրացիան, ժանդարմները, ոստիկանութիւնը «ճշմարիտ ռուս» կոչվողները, պատրաստվում են ագէտ-խաւար ամբոխը ուղարկել անպաշտպան և խրաւազուրկ հրէական մասսայի վրա: Ջարդերը պատրաստվում են, պատրաստվում են սառնասրտութեամբ և կշռադատված կերպով: Փորձված, վարժ պրովակատորները ստեղծում են հարկաւոր պարագաները, ցաւալի ու ահեղ պատրաստութիւններ են տեսնում: Մենք ձեզ ենք դիմում, ռուսաց քաղաքացիներ. դիմում ենք ձեզ արդարութեան, խղճի, ազնւութեան և արժանապատուութեան անունով: Դուք բոլորդ, Ռուսաստանը սիրող բոլոր ազնիւ ու անկեղծ ռուս մարդիկ, — միք թոյլ տայ, որ տեղի ունենան հրէական ջարդերը. պաշտպանեցէք հրէաներին, վերջ տուեցէք այդ միջնադարեան սարսափներին: Քաղաքային դումաներում, հասարակական ժողովարաններում, լրագրական էջերում, փողոցներում, հրապարակներում, թող հնչէ ձեր զայրոյթի ձայնը: Նախատական սիւնի վրա գամեցէք այդ սոսկալի գործի բոլոր հեղինակներին, բոլոր մասնակցողներին: Ձեռք առէք ամեն տեսակ միջոցներ, որ կը թելադրէ ձեզ ձեր խիղճը»: (Баку)

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մարտի 26-ին, երեկոյեան ժամի 7-ին, պարսկահպատակ Ուրմիա քաղաքի բնակիչ Միքայէլ Սարգսեանի վրա, Ավճալեան փողոցով անցնելիս, յարձակվեց չտասնի հագուստով մի անյայտ չարագործ և ֆիննական դանակը կոխելով ձախ կողքը, անյայտացաւ: Դանակը չարագործը թողել էր վէրքի մէջ:

—

Թիֆլիսի 2-րդ կարգի վաճառականներ Գ. Բախչիևը և Բախչօ Տէր-Մաթևոսեանը, որոնց բակալէյնոգալանտերէյնի խանութը գտնվում է Ա. Մելիքովի քարվանսարայում, յայտնեցին 5-րդ քաղաքամասի պրիստաւին, որ նրանց խանութից սիստեմատիկաբար գողացվում էր զանազան տեսակ ապրանք: Ապրանքի մի մասը, որը գողացված է մարտի լոյս 27-ի գիշերը, նախկին գողացվածների հետ միասին հաշւում են մինչև 10,000 ռուբլի: Քննութիւնից պարզվեց, որ մարտի 27-ի գիշերը ապրանքը գողացել են՝ իրանց գործակատար Ղազար Մաշինեանցը և գոնապան Մկրտիչ Մանուկեանը: Վերջինի բնակարանում գտնված է գողացած ապրանքի չնչին մասը՝ 20 ռուբլու միայն: Գողութեան մէջ մեղադրվողները դատի են ենթարկված:

—

Մարտի 27-ին, երեկոյեան ժամի 9-ին Սուղենի փողոցում Տէր-Ղուկասեանի դրան մօտ գորգոցովոյը գտել է մի աղջիկ երեխայ, շալի մէջ փաթաթած: Մանուկը ուղարկված է Օլգինսկի մանկաբարձական ինստիտուտը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Սալմաստ, մարտի 14-ին

Երեք-չորս օրից ի վեր Սալմաստում տիրում են քրդական արիւնահեղ ընդհարումները: Երէկ, առաւօտեանից մինչև երեկոյ, Հավվերան գիւղը պաշարված էր Սօմայի գաւառից եկած՝ Կարդար, Մահմադի և Խըդըրի միացեալ ցեղերից կազմված ահագին քրդերով, թւով մօտ 250—300 հոգի, հետևակ թէ ձիաւոր և, ամբողջ օր կատաղի հրացանաձգութիւն էր տեղի ունենում: Պաշարվածները, որոնք պատկանում են Ավդոյի ցեղին, միմիայն 13—14 տուն էին, այն էլ 9 հրացանաւոր-կռւողներ տալով միայն, սակայն չը նայած դրան, վերջիններս յաղթող դուրս եկան. յարձակող—պաշարող կողմից 7 հոգի սպանելով, շնորհիւ իրանց ունեցած ամուր դիրքերի, ի հարկէ, նաև քաջութեան: Ավդոյինները՝ մինչև արեգակի մայր մտնելը՝ չը թողնելով, որ թշնամին իրանց մօտենալ կարողանայ և, օգտվելով գիշերային մթութիւնից, կարողացան իրանց ընտանիքներով միասին փախչել Հին-քաղաքը, որտեղում ընտանիքներ շտապել էին ապաստանել Իմամ-Զադէում, *) իսկ կռւողները իրանց հետքը թագցրել էին այնտեղից: Ավդոյիներից միայն մի յղի կին զոհ էր գնացել թշնամու գնդակին: Միացեալ 3 քիւրդ ցեղեր ավդոյիների հեռանալուց յետոյ միայն կարողանում են մուտ գործել Հավվէրան: Այս գիւղը առաջ հայաբնակ էր, նրանք —ավդոյինները մի տարի է ինչ հաստատվել էին այնտեղ և, նպատակ ունէին հայերով դարձեալ շէնացնել և, արդէն Սալմաստի այլ և այլ գիւղերում ցրիւ եկած նախկին հավվէրանցիների հետ բանակցութեան մէջ էին, որ վերջիններս տեղափոխվէին այնտեղ և սկսէին գարնանային երկրագործական աշխատանքները:

Երէկվայ կռւի պատճառը հետևեալն էր: Մարտի 11-ին, Հավվէրանի ավդոյիների մեծ՝ Միրօ-Զավոյի տղայ Մահմուդ իր մի քանի խոլամներով մտնում է Ճարա գիւղ, Ջահվարաղայի փոխանորդ Մուստաֆա-խանի տունը և, նրան կարողանում է սպանել իր չորս խուլամների և աղջկայ հետ, և տունը դատարկելով թանգագին ապրանքներից՝ յետ դառնում: Այս սպանութիւնը եղել էր ի վրէժ Ջահվարաղայի, որ Մուստաֆա-խան համարձակել էր նրա տեղը նստել, նրա տունը բնակել:

Սպասվում են նորանոր ընդհարումներ:

Մարտի 12-ին կողոպուտի ենթարկվեց Խօյի պօստը, Շէրիֆ-աղայի քրդերից Բեաշոյի միջոցով, որը հին-քաղաքցի չորս ձիապան թուրքերին սպանելուց յետոյ, օսմ. կառավարութեան հովանաւորութեամբ, այժմ կաչախ է ընկել, անսանձ աւերումներ է անում ճանապարհներում:

Հայ-թուրքական շշուկները մեղմացել են, չասեմ անհետացած. թուրքերն ասում են «ինշալլահ բարիշըղ օլաջախտըր» (աստուծով հաշտութիւն կը կայանայ), ակնարկելով Թիֆլիսի հայ-թուրքական համագումարների մասին:

Վերջերս, շնորհիւ Էնդիշամ-Խալվաթի ա-

*) Իմամ-Զադէ ապաստանարան է համարվում, որտեղ ամեն դիմողներ ազատ են լինում իրանց հետևողների խստութիւններից: Ամեն հասակի և սեռի փախստականներին, այսօր, կարելի էր տեսնել Հին-քաղաքի փողոցներում, թուրք և հայ տներից հաց մուրալիս, ամենաողորմելի վիճակում...

չալըջութեան, նաև անկեղծ խաղաղասիրութեան, երևանցի 3 թուրքերից Սալմաստում գնված մօտ 30 հատ զէնքեր բռնվեցին, որոնք գնված էին Կովկաս փոխադրելու նպատակով: Երևանցի թուրք-սէյիդներ, որոնք իրանց մասամբ արդարացրին նրանով, որ որպէս թէ շահասիրական նպատակներով գնել էին այդ հրացաններ, չուտով իրանց շնորհ տարան Սալմաստից, կամ գուցէ հէնց ինքը—կառավարութիւն, բարի գտնվեց, ճամբու գրեց եկած ճամբով, վատ հետևանքներ առաջ չը գալու կանխատեսութեամբ:

Վալեահտի կողմից խիստ պահանջ կայ, որ փայաջօւկցիների խաղաղ կեցութեան համար, այդ գիւղում գտնվող ամեն տեսակ օտարերկրացի յեղափոխականներ պէտք է դուրս գան գիւղից: Փայաջօւկցիներ արդէն այդ առիթով 1000 թումանի իլթիզամ (խոստմնագիր) են տուած իշխանութեան, որ իրանց գիւղում ապաստարան չը տան օտարական յեղ. գործիչներին:

Իշխանութիւնից հրապարակապէս հրամայվեց, որ այսուհետև դէպի Ռուսաստանի ճանապարհորդութեան թոյլտւութիւն կայ և թէ իրթիևկութիւնը ապահովված է:

Հացի սղութիւնից, ամեն ազգի ժողովրդներ շատ նեղութիւններ են քաշում. սաում են սովամահութեան մի երկու դէպքեր են պատահել. հացի սղութիւնից կամ պակասութիւնից շատեր մրգերով, փշատով փորձում են կեղ ակրվել: Հաւատացնում են սակայն, որ ցորեն չէ որ պակասում է, այլ ուրիշ բան...

Ցովհ.

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Գերմանական մանկավարժական ներկայ գրականութիւնը լիքն է կրօնը իբրև պաշտօնական դասաւանդելի առարկայ պահելու կամ դուրս հանելու խնդրի մասին բազմաթիւ թէր ու դէմ յօդուածներով: Խնդիրը քննվում է, ընդհանրապէս. երեք տեսակէտից. եկեղեցական քննադատութիւնը. պօզիտիվ կրօնների բարոյական հայեցակէտների ներկայ էտիկային համապատասխանել-չը համապատասխանելու խնդիրը և թէ որքան նպատակայարմար է երեխային հէնց սկզբից ծանօթացնել և սովորեցնել նրա համար անծանօթ և անըմբռնելի հրէական, բաբելական, յունական կեանքը և բարոյական հայեացքները: Հարցեր, որոնց այս կամ այնպէս վճռվելուցն է կախված կրթվող սերնդի բախտաւորութեան մի որոշ մասը:

Այս խնդիրը իր այժմէութեան գագաթնակէտին հասաւ Գերմանիայում, Բրեմենի ուսուցչական կօնֆերենսից յետոյ, որը տեղի ունեցաւ անցեալ տարի և ուր վճռվեց 273 ձայնով ընդդէմ 43-ի կրօնի դասաւանդութիւնը հանել ժողովրդական դպրոցներից և այդ պարտականութիւնը թողնել եկեղեցուն, եթէ մէկը իր երեխային կրօն սովորեցնել է ուզում:

Բրեմենի ուսուցիչների եզրակացութեան հիմքեր են ծառայել հետևեալ երեք տեսակէտները. առաջին, որ եկեղեցին—որի գոյութեան հիմքը կրօնն է և նրա դասաւանդումը—միշտ եղել է, է և լինելու է յետամնաց, չը համապատասխանող ժամանակի պահանջներին և միշտ էլ ճնշող, ինչ գոյնի և ձևի տակ էլ լինի նա, և որ երկրորդ, կրօնի բարոյական հայեացքները չեն համապատասխանում ժամանակիս էտիկային, որ նրանցից շատ-շատերը հնացած և նոյն իսկ վնասակար են ներկայի համար: Նրանց պետիցիայից ահա մի կտոր. «Մանաւանդ հին կտակարանի հեղինակների բարոյական հայեցակէտները մեր ժամանակին շատ ու շատ անգամ օտար են: Ջոհաբերութիւնը, օրէնսդրութեան էութիւնը մեզ համար կոպտութեան, դաժանութեան և անձնարձակութեան ակտեր են: Յակոբը, Դաւիթը, Սողոմոնը, որոնց եկեղեցին սրբերի շարաններն մէջն է ընդունում, մեզ համար հակառակն են: Նոյն իսկ լերան քարոզը «իր էքստրեմ բանաձևումներով բարեբախտ ելակէտ չէ բարոյական վարդապետութեան համար»: Երրորդ, մանկավարժական տեսակէտից մի մեծ սխալ է երեխային հէնց սկզբից ծանօթացնել բաբելական, հրէական կեանքի ձևերի հետ, որովհետև դա հազարաւոր տարիներ առաջ է եղել և մատչելի չէ երեխայի ըմբռնման կարողութեանը:

Ահա տեսակէտներ, որոնց վրա հիմնված է Բրեմենի ուսուցիչների այնքան աղմուկ առաջ բերած եզրակացութիւնը, մի եզրակացութիւն, որը որքան և իրաւացի, բայց և այնպէս չանցաւ վերջերս կազմված ժողովրդական դպրոցներում փոփոխութիւններ մտցնելու պլանում:

Բարձր կուլտուրական բոլոր երկրներում կրօնի դասաւանդումը ազատ է և դուրս հանված պարտադիր առարկաների շարքից և կամ օրէնքը այնպէս յարմարեցրած, որ եթէ մէկը չէ ուզում, որ իր որդին կրօն սովորէ, կարող է ըստ իր ցանկութեան վարվել:

—Ի՞նչպէս պէտք է լինի մեր մօտ. կրօնը պարտադի՞ր, թէ ազատ առարկայ պէտք է լինի. ահա հարցեր, որոնցից շատ բան է կախված: Որքան էլ մենք համոզված ենք, որ կրօնի դասաւանդումը անցեալից մնացած մի աւելորդութիւն է և նրա տեղը շատ թարմ և ժամանակակից գիտութիւնների դասաւանդումը բռնել կարող է, բայց և այնպէս, ի նկատի ունենալով մեր ժողովրդի կուլտուրայի չափը, մանաւանդ մեր գիւղացիութիւնը, գալիս ենք այն եզրակացութեան, որ այս գեղեցիկ ծրագիրը ներկայումս մեր կեանքում իրագործվել չէ կարող և անհամապատասխան է զարգացման թէօրիային: Ժողովուրդների հասունութեան չափը միշտ ի նկատի պէտք է ունենալ հասարակական բարեփոխութիւնների ժամանակ: Մենք պաշտպան ենք Սպենսերի այն կարծիքին, թէ դպ ոցական ռէֆորմները չնչին հետևանքներ ունեն, եթէ բացակայ են քաղաքական, հասարակական բարեփոխումները և որ այդ երկուսի համապատասխան զուգաւորումներիցն են ծնում կուլտուրական բարձր ձևեր:

—Մեր հասարակական կեանքը դեռ բազմաթիւ ռէֆորմների կարիք ունի մինչև այն օրը, երբ դպրոցներից դուրս կը նետվի կրօնի դասաւանդումը իբրև պարտադիր առարկայ. իսկ մինչև այդ օրը, կրօնը, իբրև անխուսափելի չարիք, պէտք է դասաւանդվի մեր դըպրոցներում, սակայն նրա վնասների մի զգալի մասը չէզոքացնելու համար անհրաժեշտ է բարեփոխութիւններ մտցնել կրօնի դասաւանդման ձևի և նիւթերի ընտրութեան մէջ:

Բոլորովին սխալ կը լինէր պնդել, թէ հին և նոր կտակարանները չունեն մանկավարժական կէտակէտից սիրուն կտորներ և բարոյական առողջ հայեացքներ, որոնցից պէտք է օգտվել և բարեփոխել կրօնագիտական առարկաների դասաւանդումը մեզնում, մինչև ժամանակը ինքը նրան աւելորդ կը նկատէ և նրա տեղը կը բռնէ բարոյագիտութիւնը և երեխաների ըմբռնմանը մատչելի գեղարուեստը:

Գ. Եղիեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ֆ Ր Ա Ն Ս Ի Ա

Մարօկկօյի կօնֆերենցիան: Վերջապէս, համաձայնութիւն կայացաւ և պատերազմի վըտանգը անցաւ: Գերմանական և ֆրանսիական պատուիրակները, կօնֆերենցիայի նախագահ հերցօգ Ալմօդօվարի հետ միասին լուսանկարվեցին:

«Մատէն» լրագրի թղթակիցը տեսակցութիւն ունեցաւ բոլոր պատուիրակների հետ: Անգլիական պատուիրակ Նիկօլսօն յոյս ունի, որ կօնֆերենցիան վերջ կը դնէ շատ տարաձայնութիւնների և խաղաղութեան ու վըստահութեան նոր դարագլուխ կը ստեղծէ: Ռուսական պատուիրակ կոմս Կասսինին ասաց. «Ռուսաստանը յոյս ունի, որ համաձայնութիւնը ոչ միայն վերջ կը տայ Մարօկկօյի հարցին, այլ և կը հեռացնէ այն փոխադարձ գրգռումը, որ վերջերս ծանրացել էր ամբողջ Եւրոպայի վրա և նոր անկեղծ ու արտաքին յարաբերութիւններ կը ստեղծէ Գերմանիայի և Ֆրանսիայի մէջ»:

Օֆիցէրների արդարացումը: Վերջերս, եկեղեցական գոյքերը ցուցակագրելիս, մի քանի օֆիցէրներ մերժել էին կատարել քաղաքացիական իշխանութիւնների հրամանները, ուստի և դատի էին ենթարկվել: Ռէննի զինուորական դատարանը մի շաբաթ առաջ դատապարտեց կապիտան դը Սէն-Սերվէնին, որ մերժել էր օգնել ոստիկանութեան՝ օրէնքը գործադրելու, սակայն Նանտի զինուորական դատարանը նոյնպիսի վարմունքի համար արդարացրեց լէյտենանտ Բուաֆլէրին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

28 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 մարտի: Լոյս մարտի 25-ի գիշերը Պետերբուրգի ժամանակաւոր բերդից փախել են քաղաքական 6 ականաւոր բանտարկեալներ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 մարտի: Դումայի անդամ ընտրվել են Խարկօվում ուղղափառ գիւղացի Սորկչցօվը, կալուգայում՝ ներքին գործերի մինիստրի նախկին օգնական իշխան Սէրգէյ Ուրուսօվը, մի երդուեալ հաւատարմատարի օգնական և մի սահմանադիր-ռամկավար:

ՊՕԼՏԱՎԱ, 27 մարտի: Ոստիկանութիւնը գրաւել է ջարդեր առաջացնելու դրդիչ բազմաթիւ թերթիկներ:

ՏՎԷՐ, 27 մարտի: Քաղաքային վարչութիւնը ցաւակցութիւն յայտնելով նահանգապետի սպանութեան առիթով, որոշեց բողոքել քաղաքական սպանութիւնների և առանց դատարանի մահվան պատժի ենթարկելու դէմ:

ՄՕՍԿՎԱ, 26 մարտի: Մոսկվայի ղէմստվօյի կողմից ապրիլի 10-ին Շիպօվը քուէարկվելու է Պետական Խորհրդի համար:

ԱԹԷՆՔ, 27 մարտի: 138 պատգամաւոր ընտրեալներից 107-ը տէօտօնիստներ են: Բոլոր մինիստրներն կրկին անգամ պատգամաւորներ են ընտրվել: Օպպօզիցիօնիստները սեացան:

ԲՈՒԴԱՊԵՇՏ, 27 մարտի: Վիեննայից այսօր եկած մինիստրները հանդիպեցին ազգաբնակութեան օվացիաներին: Տները զարդարված են դրօշակներով: Նագիշերէն հասաւ ռուսաց զինուորական գործակալը՝ յանձնելու հետևակ 2-րդ գնդին կայսրի ընծայած մրգեղէնի մի թանգագին վազ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 մարտի: Կայսրութեան ծայրագաւառների հրէական նստակեաց ազգաբնակութեան լայրերից օրըստ օրէ տեղեկութիւններ են ստացվում քաղաքացիների խաղաղ տրամադրութեան մասին և ոչ մի տեղ չէ նկատվում որ և է պատրաստութիւն՝ հրէական ջարդեր առաջացնելու նպատակով: Կիեվի բնակիչների անտեղի յուզմունքի առիթով Պետերբուրգից հրաման է տրված՝ խաղաղացնել ազգաբնակութեան:

ՌԻԳԱ, 27 մարտի: Ոստիկանական պաշտօնեաների վրա յարձակվելու համար, զինուորական դատարանի վճռի համաձայն Մուկօլսօնը և Կրաուզէնը ենթարկվել են արդէն մահվան պատժի:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 27 մարտի: Այսօր, առաւօտեան ժամի 9-ին, 8 զինված անձինք ներս խուժելով Վարցսկի փողոցում գտնվող Գասպարսկու գրասենեակը, պահանջեցին բանալին, բացին սնդուկը, գողացան 600 ռուբլի և անյայտացան:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հ Ի Ւ Ա Ն Դ Ա Ն Ո Ց
ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

մշտական մահճակալներով:

Եւլիզավէտինսկայա փողոց, 101, տելեֆօն 1026.

Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր:

Մ. Գ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆՑ 1—2 ժ.—միզասեռական, կաշուի և սիֆիլիս:

Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆՑ 11—12 ժ.—ջղային, ներքին և էլեկտրօ-բուժութիւն:

Գ. Ն. ԴԷՄԻՏՈՎ—11—12 կ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

Ի. Ե. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆՑ 12—1 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

Գ. Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ 12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Մ. Գ. ԿԻՄՕՆՑ. 1—2 ժ. վիրաբուժական հ.

Մ. Մ. ԷԼՋԻԵԱՆ 1—2 ժ. քթի, կոկորդի և ականջի:

Գ. Ա. ԲԷՑԷՐ—երեխայոց և ներքին հ.

Հիւանդանոցում բժշկում են հիպնօզով, կատարվում միկրօսկոպիական, բակտէրիօլոգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս և ծաղկահատութիւն և սնանտոների (кормилица) ընտրութիւն: Բժշկական խորհրդի համար վճարը 50 կոպ.: Օպէրացիայի և համախորհրդի վճարը ըստ համաձայնութեան: Գիշերօթիկ հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է ընդհանուր սենեակներից և առանձին համարներից:

(չ. ու. կ.) 44—100

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Դուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ա մ ե ն օ ր, բ ա ց ի կ ի ր ա կ ի օ ր ե ր ի ց:

Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ե Ա Ն Ը

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Ց. Մ. ՉԻԳՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի. ներքին և նեարդային:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վիրաբուժութիւն:

Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՄԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Ի. Գ. ԿՃԵԼԻՆՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Գ. ՆԱՐԱՑԵՑԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԳԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՁԻՐԹԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ —5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ. և ծաղկահատ.

Խ. Գ. ԱՐԵԱՆՑ—6—7 ժ. ներքին հիւանդ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—7½ ժ.

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Վաղը, հինգշաբթի, Արտիստական ընկերութեան դահլիճում տեղիս պահմ.-դեմօկրատ կուսակցութեան անդամ Գ. Կարա-Մուրզան կը կարդայ՝

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Բանւորական օրէնսդրութեան տնտեսական, հասարակական եւ կուլտուրական նշանակութեան» մասին, հետևեալ ծրագրով՝

1) Ի՞նչ է բանւորական օրէնսդրութիւնը:
2) Բանւորական օրէնսդրութեան անմիջական նպատակը—աշխատանքի պաշտպանութիւնը՝
   ա) Աշխատանքի պայմանների լաւացնելը.
   բ) Կապիտալի ոյժի նսեմացնելը.
   գ) Աշխատաւորների ապահովացումը.
3) Բանւորական օրէնսդրութիւնը իբրև սոցիալ-պօլիտիկ:
4) Բանւորական օրէնսդրութիւնը քաղաքակրթված երկիրներում և մեզ մօտ:
5) Բանւորական օրէնսդրութեան վերջնական սոցիալ-քաղաքական իդէալը:
6) Բանւորական օրէնսդրութիւնը Պետական Դումայում:

Սկիզբն է ժամի 7-ին երեկոյեան:

Մուտքը 20 կոպէկ:

1—1

Բ Ժ Ի Շ Կ
Լեւոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների: Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.: Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.: Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրօսպէկտի և Կադետսկայեա փողոցի, տուն Թամամշեանի: Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2,
(ա. օ.) 118—300

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Մ. Պ. ՋԱԽԱՐԲԷԳԵԱՆ

Ներքին եւ ներվային հիւանդութիւններ

Ընդունում է առաւօտեան ժամի 10—12-ը և երեկոյեան ժամը 6—7: Լերմօնտօվսկայա փողոց, տուն № 16:

(ա. օ.) 4—50

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Մ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
Նախկին օրդինատօր Մօսկվայի համալսարանի կլինիկայի

Վերսկսեց ընդունելութիւնը՝ յատկապէս միզանցքասեռական, սիֆիլիսի և կաշու հիւանդութիւններ ունեցողներին: Ընդունելութիւնը ամեն օր՝ 10—11 ժամին առաւօտեան և 5—7 ժամին երեկոյեան: Րտիշչևսկայա փող. № 1. «պօժարնի կօմանդի» դիմացը. տելեֆօն № 11:
(ա. օ.) 8—20

ԷԼԷԿՏՐՕ-ԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ
Բժիշկ Միխայել Գեդեվանովի

Ջղային հիւանդների ընդունելութիւնը
Առաւօտեան ժամի 12-ից մինչև 1-ը,
Երեկոյեան ժամի 6-ից—7-ը,
Կօրգանօվսկայա փող. № 20 Վերայում: Սեփական տ., տելեֆօն № 791: (ա. օ.) 99—105

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային, վեներական և սիֆիլիսական հիւանդութիւնների. ընդունում է հիւանդներին ամենայն օր, առաւօտեան 12—1 ժամը, իսկ երեկ. 6-ից մինչև 8-ը: Դուկիա, Սեմեօնովսկի փողոց № 20:
(ու. կ. ե.) 5—20

Լոյս տեսաւ
„ՀԱՍԿԵՐ“

Մանկական ամսագրի 2-րդ գիրքը (փետրվար), հետևեալ բովանդակութեամբ

1. «Ճնճղուկն ու հաւը»,—Արշակ Չիլինգարեանի: 2. «Շաքարէ տունը».—պատմեց հեղինէ Մելիք-Հայկազեան: 3. «Իմ հասկերը № 3»,—Սադալեանի: 4. «Ամենապէտքական բանը աշխարհում»,—Ա. Իսահակեանի: 5. «Մոռացմա»:—6. «Լաւ մարդու երգը».—Ստ. Քափանակեանի: — 7. «Երկու հարւած», —պատմուածք Ա. Ահարոնեանի: — 8. «Ծննդեան ընծայ»,—Խ. Խաչատրեանի:—9. «Հայրենի առասպելներից և վէպերից»,—«Վահագն»,—Ստ. Լիսիցեանի: —10 «Ի՞նչպէս են կենդանիները կերակուր գտնում» — «Գայլը», — Մ. Մուշայեանի: — 11. «Այլ և այլք»: — 12. «Բազմապատկման աղիւսակ»:—13. «Զւարճալիք»:—

ՆԿԱՐՆԵՐ. պ. պ. Ախիկեանի, Առաքելեանի, Գ. Երիցեանի, Ա. Շահմազեանի և Վ. Սուրէնեանի:

Մանկավարժական յաւելուած № 2. —Երեխայի կրթութիւնը մինչև 6—տարեկան հասակը:

ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գինը. տարեկան—4 ր., կէս տարւանը 2 ր., մէկ ամսւանը 35 կ., (առանց մանկավարժական բաժնի,—3 ր., 1 ր, 50 կ., և 25 կ.):

1—1

Ե Ր Կ Ա Թ Ո Ւ Ղ Ի

(Ժամերը նշուած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի մէջ Թիֆլիսի ժամանակով)

[illegible]

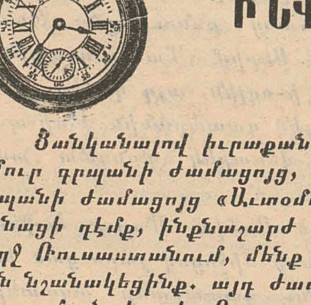
ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ
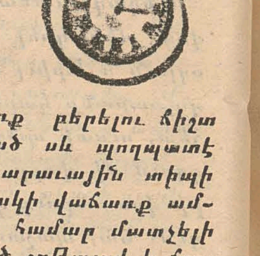

[illegible] Въ Базарѣ Новостей Варшава, Грибная площадь № 6, [illegible]

2—3

[illegible]

5—5

ОТЪ ГЛАВНОЙ КОНТОРЫ ГАЗЕТЫ
„ВѢКЪ“

Въ виду приостановки, постановленіемъ Московской судебной палаты, газеты «Вѣкъ» впредь до судебнаго приговора, редакція «Вѣка» вошла въ соглашеніе объ удовлетвореніи подписчиковъ съ конторой выходящей съ 18-го Марта с. г. газеты **«СОВРЕМЕННИКЪ»**.

Девизъ газеты—прогрессивное развитіе общественныхъ силъ на основѣ конституціонной свободы.

Въ **«Современникѣ»** принимаютъ участіе: В. А. Анзимировъ, А. В. Амфитеатровъ, М. П. Авсарисовъ, Ю. И. Айхенвальдъ, С. Б. Айзенманъ, Ю. К. Арнольдъ, Н. Н. Баженовъ, А. П. Барановъ, прив. доц. М. П. Бобинъ, прив. доц. М. М. Богословскій, Ю. А. Бунинъ, Б. С. Боднарскій, П. П. Булыгинъ, В. И. Вахтеровъ, профес. А. Н. Веселовскій, Ю. А. Веселовскій, пров. доц. Д. В. Викторовъ, прив. доц. Л. Е. Владиміровъ, доц. А. Э. Ворисъ, О. Волжанинъ, Б. П. Вышеславцевъ, прив. доц. А. Н. Гренъ, В. Б. Гофманъ, В. А. Гольцевъ, Б. П. Гайдебуровъ, А. С. Гольденвейзеръ, Осипъ Дымовъ, Г. Г. Евангуловъ, Д. Н. Егоровъ, прив. доц. А. А. Кизеветтеръ, С. Г. Кара-Мурза, проф. М. М. Ковалевскій, прив. доц. Ѳ. Ѳ. Кокошкинъ, Б. С. Коганъ, прив. доц. С. А. Котляревскій, Н. А. Крашенинниковъ, А. И. Купринъ, А. Р. Ледницкій, Н. Н. Львовъ, В. А. Маклаковъ, Максъ Ли, С. Г. Мамиконянъ, проф. А. А. Мануйловъ, С. П. Мельгуновъ, А. Н. Нерсесовъ, М. И. Назаревскій, проф. П. И. Новгородцевъ, С. Д. Протопоповъ, С. Д. Поляковъ, А. А. Рождественскій, А. А. Радцигъ, прив. доц. П. Н. Сакулинъ, Б. А. Садовскій, П. Н. Сахаровъ, М. П. Свободинъ, А. Серафимовичъ, прив. доц. Б. Д. Синицкій, Н. А. Скворцовъ, прив. доц. Н. Н. Сыромятниковъ, А. С. Скляръ, В. Н. Сторожевъ, В. Тимофеевъ, П. И. Тимковскій, Н. Д. Телешовъ, В. О. Тищенко, П. Д. Успенскій, И. А. Ушаковъ, профес. А. Н. Фортунатовъ, доц. М. И. Фридманъ, доц. А. С. Хахановъ, В. В. Чеховъ, М. Г. Шмелькинъ, А. А. Яблоновскій, прив. доц. А. С. Ященко и др.

«Современникъ» имѣетъ собственныхъ корреспондентовъ во всѣхъ крупныхъ заграничныхъ центрахъ.

Условія подписки на «СОВРЕМЕННИКЪ»

Съ 1-го Апрѣля: по 1 Мая 80 коп., по 1 Іюня 1 руб. 55 коп., по 1 Іюля 2 р. 30 к., по 1 Августа 3 р., по 1 Сентября 3 р. 70 к., по 1 Октября 4 р. 50 к., по 1 Ноября 5 р. 20 к., по 1 Декабря 5 р. 95 к., по 1 Января 6 р. 50 к.

Въ подписчикамъ на **«Современникъ»**, получающимъ газету со дня выхода до 1 апрѣля **безплатно**. Для г.г. студентовъ и сельскихъ учителей въ мѣсяцъ 60 к.

Подписка принимается въ конторѣ редакціи:

Москва, Столешниковъ пер., д. О-ва «Якорь», 31. Телефонъ 127-70.
у Н. П. Печковской (Петровскія линіи)
и во всѣхъ крупныхъ книжныхъ магазинахъ Москвы и Петербурга.

2—3

Ձեռնարկելով Բօստօնում գեղարուեստական մի հաւաքածուի հրատարակութեան «Կովկաս» վերնագրով, բազմաթիւ շքեղ, գունաւոր պատկերներով՝ խնդրում ենք ձեզ չը զլանալ ձեր աջակցութիւն որ և է ձեզ մատչելի միջոցներով:

Մեր հաւաքածուի ընդհանուր ծրագիրն ընդգրկելու է.

1. Բանաստեղծութիւններ:
2. Վէպիկներ, պատկերներ, նորավէպեր:
3. Հայկական հարցը Կովկասում և Տաճկահայաստանում.
4. Կովկասեան կոտորածներ.

Գեղարուեստական մասի մէջ մտնելու են պատկերներ և տեսարաններ, հայկական և գլխաւորապէս կովկասեան կեանքից են, են:

Այս հաւաքածուն լոյս է տեսնելու մայիսին և ուստի խնդրում ենք ձեզ, բարեհաճէք հաստատել ձեր օժանդակութիւնը մեր ձեռնարկութեան առ աւելի 20 օրվան մէջ ներկայ դիմումը ընդունելուց յետոյ:

Հարկաւոր ենք համարում յայտնել, որ հաւաքածուի ողջ արդիւնքը յատկացվելու է կովկասեան աղէտներից վնասված հայ աղգաբնակութեան, պ. Մելիք-Ազարեանցի միջոցով: Աշխատակցելու են մի քանի ականաւոր հայասէր ամերիկացիներ:

Մեր հասցէն՝ Alexander Melik, «Ararat» Publ. Co. P. O. Box 4, Chelsea, Mass. Etats Unis. Ի դիմաց Յանձնախմբի՝

3—1 Ալեքս. Մելիք

Դաստիարակութեան մէջ

ՓՈՐՁՎԱԾ

մի երիտասարդ ընդունում է թէ իր և թէ ցանկացող հայ ընտանիքներում հայոց լեզուի դասեր տալ, իսկ երեխաներին բացի դասից բարոյակրթական պարապմունքներ, նոյնպէս սովորեցնում է հասակաւոր անգրագէտներին հայերէն. նոյնը որոնում է հայ գրասենեակներում գրագրի պաշտօն: Դիմել «Մշակի» խմբագրատան: 3—5

Մի պարոն, որը երկար տարիներ ծառայել է պետական հաստատութիւններում որպէս հմուտ քարտուղար և գործավար, խնդրում է ծառայութիւն: Հասցէն՝ Աւճալեան փողոց № 63, մեքենագէտ Լուսինեանցի բնակարան:

(ու. ե. չ.) 2—3

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելեամինօվսկայա փողոց № 8: (ե.ո.) 49—100

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու ախտ ունեցող հիւանդներին ամենայն օր, առաւ. 12—2 ժ. և 6—8 երեկ. Սօլօլակ, անկիւն Բեբուտօվսկի և Պասկեվիչա փող. № 33/15 տ. Միրիմանեանի (Նախկին օրիորդաց 3-դ գիմնազ. տուն).
(ա. օ.) 60—100

ՌՈՒՍՋԻԿԱՅ ՋԱՏԿԻ

տօներին պարգևելու համար կենտրոնական գրավաճառանոցումը պատրաստուած են ամեն հասակի և ճաշակի յարմար հայերէն, ռուսերէն և գերմաներէն գրքեր: Նոյն տեղը վաճառվում են և «Полярная Звѣзда» հանդէսի համարները իւրաքանչիւրը 15 կ.: 5—6

ԻՆՆԵՐՈՐԴ դասարանը աւարտած

Մ Ի Օ Ր Ի Ո Ր Դ

ցանկանում է դասեր ունենալ: Հասցէն՝ Կրասնօվօդսկի փողոց № 14. հարցնել գիմնազիստկային, ժամը 12—4-ը: 3—3

„ԱՐԳԱՍԻՔ“

Գրական, գիտական, հասարակական

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ

Առաջին համարը լոյս է տեսնում Զատկին, ապա, սեփական գրաշարներ և նոր տառեր ունենալով,—յուլիսի մէկից կանոնաւոր: Կէս տարվան բաժանորդագինը. Թիֆլիսում՝ 1 ր. 50 կ., Ռուսաստանում՝ 2 ր., արտասահման՝ 7 ֆր.

Դիմել՝ Тифлисъ, редакція „Аргасикъ“, Судебная № 54. Արտասահմանից՝ Tiflis, Russie (Caucase) rédaction «Argassik».

Խմբագիր-հրատ.՝ Ալ. Պարզեանց

3—3